

ВЕСНИК

ЧАСОПИС ЗА ИСТОРИЈУ, МУЗЕОЛОГИЈУ И УМЕТНОСТ

АВГУСТ 2016 БРОЈ 43

ISSN 0067 - 5660 • UDK 93/94 + 069 + 7

ЧАСОПИС ЗА ИСТОРИЈУ, МУЗЕОЛОГИЈУ И УМЕТНОСТ
JOURNAL FOR HISTORY, MUSEOLOGY AND ART

ВОЈНИ МУЗЕЈ БЕОГРАД 2016
MILITARY MUSEUM BELGRADE 2016

Издавач:

Војни музеј
Калемегдан бб, 11000 Београд, Србија
тел. 33-44-408, 33-43-441 Факс 33-44-915
www.muzej.mod.gov.rs
e-mail: vojnimuzej@mod.gov.rs

За издавача:

потпуковник
Драган Нушић

Уредник:

музејски саветник
др *Мирко Пековић*

Суиздавач:

Медија центар „Одбрана“

За суиздавача:

пуковник
Стевица С. Карапанџин

Језички редактор:

Јелица Живановић

Ликовно-технички уредник:

мр *Небојша Кујунџић*

Тираж:

200 примерака

Штампа:

Војна штампарија
Ресавска 40 б, 11000 Београд

Publisher:

Military Museum
Kalemegdan bb, 11000 Belgrade, Serbia
Phone 33-44-408, 33-43-441 Fax 33-44-915
www.muzej.mod.gov.rs
e-mail: vojnimuzej@mod.gov.rs

For Publisher:

Lieutenant-colo
Dragan Nušić

Editor:

Museum Counsellor
Ph.D *Mirko Peković*

Co-Publisher

Medija centar „Odbrana“

For Co-Publisher:

Colonel
Stevica S. Karapandžin

Proofreading:

Jelica Živanović

Typesetting by:

M. A. Nebojša Kujundžić

Printed in:

200 copies

Printed by:

Military printing-office
Resavska 40 bb, 11000 Belgrade

93/94*067*7

Весник / Војни музеј : часопис за историју, музеологију и уметност ; уредник Мирко Пековић. – 1954, књ. 1 – 1989, бр. 33 ; 2014, бр. 41.-.-Београд (Калемегдан бб) : Војни музеј, 1954 - 1989 ; 2007 - (Београд : Војна штампарија).- 24 cm
Годишње.- Прекид у излажењу од 1990 - 2006. године.
ISCN 0067-5660 = Весник - Војни музеј Београд
COBISS.SR-ID 41168903

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

На корицама:
*Археолошко налазиште Калакача
у току истраживања*

Front cover
The Kalakača locality during excavation

ВЕСНИК

43/2016

Војни музеј

Београд 2016

Уредник

др Мирко Пековић, Војни музеј – Београд

Уређивачки одбор

др Синиша Мишић, Филозофски факултет – Београд,
др Миле Бјелајац, Институт за новију историју Србије – Београд,
др Предраг Драгојевић, Филозофски факултет – Београд,
др Мирослав Вујовић, Филозофски факултет – Београд,
др Драган Булатовић, Филозофски факултет – Београд,
др Радован Радовановић, Криминалистичко-полицијска академија – Београд,
др Младен Вуруна, бригадни генерал, Војна академија – Београд,
Слађан Ристић, пуковник, Министарство одбране – Београд,
др Милан Јовановић, Алфа универзитет – Београд,
дипл. инж. Бранко Богдановић – Београд,
мр Небојша Ђокић, Центар за војно-политичке студије – Београд,
др Андреј Шемјакин, Балканолошки институт РАНУ – Москва,
др Чарлс Х. Каритон – Форт Монро,
др Роберт Елгуд, Британски музеј – Лондон,
др Зоја Бојић, Универзитет Новог јужног Велса – Сиднеј,
др Александар Николов Државни универзитет – Софија,
др Димитрис Вогиацис, Грчки ваздухопловни музеј – Атина

VESNIK

43/2016

Military Museum

Belgrade 2016

Editor

Ph.D Mirko Peković, Military Museum – Belgrade

Editorial Board

- Ph.D Siniša Mišić, Faculty of Philosophy – Belgrade,
Ph.D Mile Bjelajac, Institute for recent history of Serbia – Belgrade,
Ph.D Predrag Dragojević, Faculty of Philosophy – Belgrade,
Ph.D Miroslav Vujović, Faculty of Philosophy – Belgrade,
Ph.D Dragan Bulatović, Faculty of Philosophy – Belgrade,
Ph.D Radovan Radovanović, Academy of Criminalistic and Police Studies – Belgrade,
Ph.D Mladen Vuruna, Brigadier, Military Academy – Belgrade,
Slađan Ristić, Colonel, Ministry of defence – Belgrade,
Ph.D Milan Jovanović, Alfa University – Belgrade,
ing. Branko Bogdanović – Belgrade,
M.A. Nebojša Đokić, Center for military-politics Studies – Belgrade,
Ph.D Andrej Šemjakin, Institute for Balkan Studies RASA – Moskva,
Ph.D Čarls H. Kariton – Fort Monro,
Ph.D Robert Elgud, British Museum – London,
Ph.D Zoja Bojić, The University of New South Wales – Sydney,
Ph.D Aleksandar Nikolov, State university – Sofija,
Ph.D Dimitris Vogiatzis, Hellenic Aircraft Museum – Atina

САДРЖАЈ

CONTENTS

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

ESSAYS AND FEATURES

**Мирко Пековић, Милош Јевтић, Милица Христов
/ Mirko Peković, Miloš Jevtić, Milica Hristov**

ПЛИТКО УКОПАНИ ОБЈЕКТИ – КОЛИБЕ СА НАЛАЗИШТА КАЛАКАЧА
У ИСТРАЖИВАЊИМА 2003–2004. ГОДИНЕ

Not deeply dug objects – cabin from the site Kalakača in exploration 2003–2004

9

Мирослав Вујовић, Јасна Вуковић / Miroslav Vujić, Jasna Vuković

ЈЕДНО НЕПОЗНАТО СВЕДОЧАНСТВО ИЗ РАТНЕ 1915. ГОДИНЕ:
ПРВО ИСКОПАВАЊЕ МАНАСТИРА БАЊСКЕ

One unknown wartime document of the year 1915:
the first diggings at the Banjska monastery

39

**Наташа Миладиновић Радмиловић, Ксенија Ђукић, Драгана Вуловић
/ Nataša Miladinović Radmilović, Ksenija Đukić, Dragana Vulović**

ТРАГОВИ НАСИЛНИХ ПОВРЕДА У ПРЕДЕЛУ ГЛАВЕ И ВРАТА НА ПРИМЕРУ
СКЕЛЕТНИХ ОСТАКА ИЗ ИСТОРИЈСКИХ ПЕРИОДА У СРБИЈИ

Traces of violent injuries in the head and neck areas on the examples
of skeletal remains from historic periods in Serbia

53

Бранко Богдановић / Branko Bogdanović

АРТИЉЕРИЈА У ПРВОМ СРПСКОМ УСТАЊКУ

Artillery in the First Serbian Uprising

69

Огњан Петровић / Ognjan Petrović

БАЛОНИ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Balloons of the Serbian Army

109

Александар Коло / Alexander Kolo

УПОРЕЂЕЊЕ БОРБЕНИХ ВРЕДНОСТИ ЛОВАЧКИХ АВИОНА
ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1915–1918)

Comparison of combat abilities of the Great War fighter Aircraft (1915–1918)

145

Предраг Миладиновић / Predrag Miladinović

ВАЗДУХОПЛОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ КРАЉЕВИНЕ СХС
ПРОТИВ МАЂАРСКЕ 1918–1921.

Air Operation of SCS Kingdom against Hungary 1918–1921

185

Горан Гаврић / Goran Gavrić

ФОТОГРАФИЈЕ, СЛИКЕ И ФИЛМОВИ КАО СВЕДОЧАНСТВА
О КУЛТУ ПАЛИХ ВОЈНИКА

201

Photographs, paintings, and films as testimonies of the cult of fallen soldiers

ПРИЛОЗИ

ARTICLES

**Љубомир Стевовић, Видан Богдановић
/ Ljubomir Stevović, Vidan Bogdanović**

ПРВЕ ПОЛУСРПСКЕ МЕДАЉЕ

215

First half-Serbian medals

Љубомир Стевовић, Драган Никић / Ljubomir Stevović, Dragan Nikić

ПУПИНОВА МЕДАЉА САВЕЗА ПРОНАЛАЗАЧА
И АУТОРА ТЕХНИЧКИХ УНАПРЕЂЕЊА СРБИЈЕ

225

Pupin medal for inventors and authors of technical promoters of Republic Serbia

Александар Јоксимовић / Aleksandar Joksimović

ЗАДУЖБИНАРСТВО НИКОЛЕ СПАСИЋА – ЦРКВА СВ. ТРИФУНА
НА ТОПЧИДЕРСКОМ ГРОБЉУ

231

La fondation de Nikola Spasic – eglise de St. Tryphon du cimetiere de Topcider

ПРИКАЗИ ИЗЛОЖБИ

REVIEWS EXHIBITIONS

Наташа Томић / Nataša Tomić

Изложба поводом Дана Војног музеја –
Ратни сликари у Великом рату – скице и цртежи

247

Наташа Томић / Nataša Tomić

Изложба у Војном музеју –
Србија 1915.

251

Љубица Дабић / Ljubica Dabić

Изложба у Војном музеју –
Велики рат очима малог човека

255

Вук Обрадовић / Vuk Obradović

Изложба у Војном музеју –
Српски јунаци и хероји од 1914. до 1999. године

257

Вук Обрадовић / Vuk Obradović

Изложба у Војном музеју –
Повлачење преко Албаније и боравак српске војске на Крфу

261

Публикације Војног музеја / Editions of the Military Museum

263

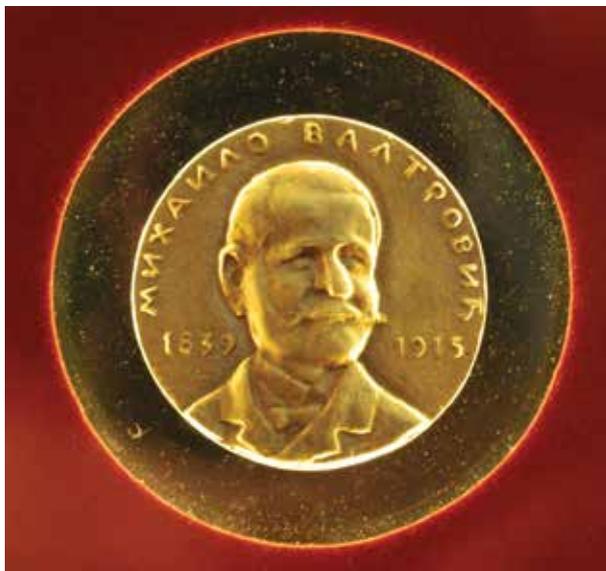
ДОДЕЛА ВАЛТРОВИЋЕВЕ НАГРАДЕ ВОЈНОМ МУЗЕЈУ У БЕОГРАДУ

На свечаној седници Музејског друштва Србије, која је одржана 18. маја 2016. године у Етнографском музеју у Београду, поводом обележавања Међународног дана музеја, уручене су награде „Михаило Валтровић“ за достигнућа у музејској делатности током 2015. године.

Награде појединцу за изузетне резултате у стручном раду који по стручном и научном значају представљају истакнути допринос развоју културе Србије за 2015. годину додељене су три равноправне награде и то:

- мр Предрагу Лажетићу, музејском саветнику, музеј ЈРВ, за монографију „Војни музеј 1874–2014“,
- ауторском тиму – др Мирко Пековић, музејски саветник, Војни музеј, Гордана Буловић, кустос-историчар, из Музеја града Новог Сада и Бранислав Станковић, кустос-историчар, Народног музеја Шабац, за реализацију изложбе „Српски санитет 1914–1918“, и
- коауторима монографије „Обреновићи у музејима и другим збиркама Србије и Европе“ Ани Ботовић и Александру Марушићу, кустосима из Музеја Рудничко-таковског краја у Горњем Милановцу.

Награде, које се састоје од плакете са ликом Михаила Валтровића (1839–1915), дело академика Николе Коке Јанковића, и повеље о

награди, добитницима је уручио др Драго Његован, музејски саветник, председник Музејског друштва Србије.

У оквиру заједничког пројекта „Немојте нас заборавити“, најуспешнију изложбу за 2015. годину у Србији „Српски санитет 1914–1918“, приредили су Војни музеј, Музеј града Новог Сада и Народни музеј Шабац. Изложба је отворена у Галерији Војног музеја, маја 2015. године, а поводом обележавања стогодишњице Великог рата.

22.03.2016.

Др Драган Булатовић

МИШЉЕЊЕ О ИЗЛОЖБИ *СРПСКИ САНИТЕТ 1914-18.*

Иза наслова који у добром смислу упућује на стандардни музејски изложбени производ, указао се сложен комуникацијски пројекат. Његову композицију нескривено су чинили завидна дисциплинарна студија једног од пратећих, но по очување хуманог материјала, пресудних сегмената деструктивне историје – ратног санитета. Потом, стандардна, шта више узорна музејска презентација трезорских објеката различитих класа и типова. Напокон, све презентовано обједињено, укључујући и дискурс историје ратног санитета, поузданим изложбеним реконструкцијама не само догађаја и процеса на које је наводио врло озбиљан стандард, *правило рајној саниџеџа*, већ и процеса који се, као исходи опште, а темељне кризе, каква је, по први пут била велики рат, настајали као мање предвидиви, а хумано значајнији, каткад до монументалности, белези за сва времена. Управо је ауторски тим овог подухвата учинио делатном идеју обједињене *интерпретације искуства за памћење* у структури пројекта коју на снази држи не само одмерени каузалитет ратног и социјалног, политичког и здравственог, музеолошког и пропагандног дискурса, већ се у градњи основне мисије ове изложбе може утврдити да су сви они били на делу изградње једног опште-хуманог, меморијског белега.

Изведено је то хармоничном структуром у којој се неопходни информацијски корпус смешта у мултимедијалну интерпретацију која се и комуникацијским каналом и циљаном публиком прилагођава зацртаној мисији изложбе. Потом се употреба музејских објеката и музеализованих процеса, сачуваних у документацијским трезорима три музејска фонда, недвосмислено утемељеним реконструкцијама, претвара у сугестиван музеографски дискурс. Напокон, студијски каталог у критичко-историјском и документацијском смислу, чини ово просторно и временско обједињавање музејског памћења професионално одговорном, а културнокомуникацијски хармоничном интерпретацијом.

**ПЛИТКО УКОПАНИ ОБЈЕКТИ
– КОЛИБЕ СА НАЛАЗИШТА
КАЛАКАЧА У ИСТРАЖИВАЊИМА
2003–2004. ГОДИНЕ**

Мирко Ж. Пековић,
Војни музеј, Београд
Милош С. Јевтић,
Филозофски факултет, Београд
Милица М. Христов,
сарадник Војног музеја, Београд

Сажетак: Крајем 2003. и средином 2004. године изведена су заштитна систематска археолошка истраживања налазишта Калакача. У току радова отворена је површина од око 2.100 m² и откривено је укупно 59 објеката, од чега су пет највероватније чинили привремени стамбени објекти.

У свим досадашњим истраживањима откривено је више од 240 укопаних објеката – јама, али се за свега неколико може констатовати да су привремени стамбени објекти.

Све ово наводи на закључак да се на овом месту, највероватније, налазило спремиште за жито, на шта упућује оволики број јама – силоса, као и огромна количина фрагмената великих посуда у којима је оно чувано и транспортовано.

Истраживања у овим кампањама потврдила су раније донете закључке да се на Калакачи развила оригинална и компактна културна творевина настала на традицијама ватинске, дубовачко-жутобрдске и Белегиш групе, са испољеним утицајима источноалпских култура поља са урнама, а која је егзистирала на прелазу из бронзаног у старије гвоздено доба.

Кључне речи: Калакача, укопани објекти – јаме, стамбени објекти, колибе, бронзано доба, старије гвоздено доба.

Изворни рад
Мирко Пековић,
Војни музеј
Милош Јевтић,
Филозофски факултет,
Београд
Милица Христов,
сарадник Војног
музеја

УДК: 902.2(497.113)"2003/2004"
903"637/638"(497.113)

Примљено:
15. фебруара 2016.
године
Војни музеј,
Калемегдан бб
11000 Београд

Прихваћено:
15. априла 2016.
године
pekovic_mirko@yahoo.com
miljevta@eunet.rs
bacetamilica@yahoo.com

**NOT DEEPLY DUG
OBJECTS – CABIN
FROM THE SITE KALAKAČA
IN EXPLORATION 2003–2004**

Mirko Ž. Peković,
Military Museum, Belgrade
Miloš S. Jevtić,
Faculty of Philosophy, Belgrade
Milica M. Hristov,
Contributor of Military Museum, Belgrade

Abstract: At the end of the 2003th and in the middle of 2004th, the protective, systematic archaeological researches of the founding "Kalakača" were performed. During the works, the surface of along 2.100 m² was opened and totally 59 objects were discovered, from which 5 objects were temporary living objects.

In all researches until now it was discovered more than 240 entrenched objects ditches, but only few are considered to be temporary living object.

Everything induces to the conclusion that the storehouse for corn was situated at the place, the evidence of which is such a great number of ditches, likewise the huge quantity of the big containers from in which the corn was preserved and transported.

The researches during these campaigns confirmed the former conclusions that "Kalakača" original and compact cultural creation was developed, raised on the traditions of the "Vatin", "Dubrovačko-žutobrdске" and "Belegiš" group with executive influence of East-alpine cultures of vases fields, which existed on the crossing from Bronze Age to earlier Iron Age.

Key words: Kalakača, not deeply dug objects-pits, dwelling structures, cabins, Bronze Age, Iron Age.

Original article
Mirko Peković,
Military Museum
Miloš Jevtić,
Faculty of Philosophy,
Belgrade
Milica Hristov,
Contributor of Military
Museum

UDC: 902.2(497.113)"2003/2004"
903"637/638"(497.113)

Received:
February 15, 2016
Military Museum,
Kalemegdan bb
11000 Belgrade

Accepted:
April 15, 2016
pekovic_mirko@yahoo.com
miljevta@eunet.rs
bacetamilica@yahoo.com

Not deeply dug objects – cabin from the site Kalakača in exploration 2003–2004

Mirko Peković, Miloš Jevtić, Milica Hristov

Kalakača is a large gently rolling slope of the eastern fringes of the Fruška Gora reduced to the narrow zone along the Danube, between the villages Beška and Krčedin. The riverine section of this slope situated in an area from Čortanovci in the west to the large Krčedin river island in the east consists of the higher and lower loess terraces separated by deep ditches and landslides. In the course of archaeological site survey in the beginning of the 1970s the team from the Regional Office for Protection of the Cultural Monuments in Novi Sad identified in the area of the village Beška one terrace in the central zone of the slope with remains of the large prehistoric settlement.

In the course of preparation and initial works on the bridge construction large rescue archaeological excavations covering an area of approximately 4,800 square meters had been conducted at the mentioned terrace from 1971 to 1974.

As a result of systematic explorations of Predrag Medović, Kalakača is classified as one of rather important archaeological sites from the later prehistory of the Serbian Danube valley. Thus, Kalakača has become the eponymous site for the similar group of sites dating from the end of the Bronze Age and the beginning of the Iron Age in the territory of Vojvodina and in the northern parts of the central Balkans. The archaeological finds from Kalakača, particularly the pottery decorated with simple engraving played a part in distinguishing the distinct Kalakača horizon within the Early Iron Age Bosut group.

New archaeological investigations at Kalakača were conducted in the end of 2003 and in the middle of 2004 under the auspices of the Regional Office for Protection of Cultural Monuments in Novi Sad and Department of Archaeology, Faculty of Philosophy in Belgrade.

Archaeological excavations in 2003 and 2004 were conducted along the eastern edge of the earlier excavated and covered the total area of 2.130 square meters.

Taking into account that the site at Kalakača was investigated to a considerably greater extent than the most of contemporary prehistoric settlements in the Serbian section of the Danube valley it would be reasonable to expect that we have very clear picture of the vertical and horizontal stratigraphy. The more recent investigations did not, however,

contribute considerably to the solution of some basic questions including the appearance and size of the settlement, method of house building and existence of the defensive earthen trench. In many elements Kalakača differs from the common picture of the prehistoric settlement that could be acquired on the basis of the archaeological finds. The main problem is the lacking of an intact cultural layer over the entire surface investigated so far hence the vertical stratigraphy virtually does not exist.

Main archaeological features at Kalakača are numerous pits, i.e. various structures dug into the ground clearly discernible and easily noticeable in the loess soil. In the course of excavations in 2003/2004 were discovered and investigated 58 different pits dug into the loess that in shape, size and mostly in contents resemble the structures dug into the ground (over 150 of them) that were recorded in the course of excavations of P. Medović.

Within the group of the structures not deeply dug could be identified the remains of the huts of circular or oval plan with rounded access ramps at the entrance and central timber supports dug into the leveled floor of the rammed earth. Four circular and one oval huts with diameters from 3.20 to 3.80 m and 0.50 m below the ground level on the average not taking into account the access ramps. The huts with similar ground plans were also registered by P. Medović. In the huts, i.e. in their underground sections there are no traces of longer stay so it could be assumed that they had been used as dwelling structures only from time to time if they did not have some other function.

The ideal reconstruction of these huts is not simple. It is certain that roof covers were of conical shape and made of the organic materials (reed, thatch and the like). We assume that there were low walls above the ground made in the wattle and daub technique as the depth of 0.50 m is too small for the roof structure to rest on the ground like a tent.

It is interesting that at Kalakača among large number of structures dug into the ground there were not identified typical rubbish pits, which are at other sites usually encountered in the immediate vicinity of the houses. This information also speaks in favor of the conclusion that dwelling structures had been built at some other location.

Largest amount of portable archaeological finds

belongs to the fragments of the pottery vessels. Large vessels of coarse fabric (pots, pithoi, large pyriform vessels with everted rim – pithos-amphora) are more frequent than smaller vessels like bowls, cups and beakers. Above this pottery we find black-burnished channeled pottery of fine fabric that are in our archaeology usually identified as Gava pottery, from the end of the Bronze Age.

The only disagreement with colleague P. Medović is that this was a settlement. Namely, in all excavations until present day only few objects can be labeled as residential. On other side, more than 240 pits were found and for only some of them we could claim that were used for that purpose.

All this lead to conclusion that this place was, most probably, a kind of collection centre located at drained, high and safe terrain made for grain collection and that this was the reason for large number of grain tanks and large amount of fragmented dishes in which grain were stored and transported.

Also, it is obvious that the amount of grain tanks exceeds the needs of local population. Thereby it would be only a seasonal settlement from harvest until storing. Naturally, the theory of settlement shouldn't be abandoned, considering the fact that there were objects found with parts of house items and with large pieces of earth with prints of wattle and timber that point to rather large houses, and that these had to be brought from somewhere.

Excavations at the Kalakača site in 2003–2004 campaigns confirmed previous conclusions that at Kalakača there was an original and compact culture formed on traditions of Vatin, Dubovac-Žuto Brdo and Belegiš groups with influences of Eastern Alps urn cultures. Also is confirmed a clear image of relatively large one-layer prehistoric site that existed on transition from Bronze to Iron Age (around 1000/950 - 800 b.c.)

Translated by Dejan Milivojević

ЈЕДНО НЕПОЗНАТО СВЕДОЧАНСТВО ИЗ РАТНЕ 1915. ГОДИНЕ: ПРВО ИСКОПАВАЊЕ МАНАСТИРА БАЊСКЕ*

Мирослав Б. Вујовић,
Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду
Јасна Б. Вуковић,
Одељење за археологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду

Сажетак: У раду се први пут објављује документ из архива Министарства просвете и црквених послова из августа 1915. године, у којем се налази предмет о аматерским ископавањима у Манастиру Бањској током којих је нађен и златни прстен приписан краљици Теодори. Овај документ је значајан утолико пре што је писан руком једног од директних учесника ових „откопавања”, и то непосредно по њиховом завршетку, што га чини знатно поузданијим од до сада углавном цитираног извештаја насталог осам година касније и из друге руке. Други, такође интересантан део овог предмета, представља стручно мишљење Милоја М. Васића о неопходности санкционисања и сузбијања нестручног истраживања „старина”, али и категоричном одбијању предлога налазача да се прстен из Бањске поклони престолонаследнику Александру Карађорђевићу.

Кључне речи: Манастир Бањска, златни прстен, краљица Теодора, Милоје М. Васић, Први светски рат.

ONE UNKNOWN WARTIME DOCUMENT OF THE YEAR 1915: THE FIRST DIGGINGS AT THE BANJSKA MONASTERY*

Miroslav B. Vujović,
Department of Archaeology, Faculty of Philosophy,
Belgrade
Jasna B. Vuković,
Department of Archaeology, Faculty of Philosophy,
Belgrade

Abstract: A document related to the amateur excavations in the medieval monastery of Banjska during 1915, found in the Archives of the Ministry of Education and Religious Affairs is published in this paper for the first time. During these diggings a golden ring, later attributed to Queen Teodora was found. This document is of great importance, since it was written by one of the participants in the excavations, immediately after their completion. This makes it more reliable than the other, indirect report, usually cited in the literature, written eight years later. Equally significant part of this case is expert opinion of Miloje M. Vasić, where he expressed the need for sanctioning improper excavations, and categorically refused finder's proposal that the ring should be given to the Crown Prince Aleksandar Karađorđević.

Key words: Monastery of Banjska, golden ring, Queen Teodora, Miloje M. Vasić, The first World War.

Изворни научни рад   Мирослав Вујовић,
   Јасна Вуковић
   Филозофски факултет,
   Београд

Original article   Miroslav Vujović,
   Jasna Vuković,
   Faculty of Philosophy,
   Belgrade

УДК: 902.2:726.71(497.11)“1915”(093.2)

UDC: 902.2:726.71(497.11)“1915”(093.2)

Примљено: Чика Љубина 18–20
27. марта 2016.   11000 Београд
године

Received: Čika Ljubina 18–20
March 27, 2016   11000 Belgrade

Прихваћено: mvujovic@f.bg.ac.rs
11. априла 2016.   jvukovic@f.bg.ac.rs
године

Accepted: mvujovic@f.bg.ac.rs
April 11, 2016   jvukovic@f.bg.ac.rs

* Овај чланак је резултат рада на пројектима 177012 и 177007 које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

* This article results from the projects No. 17707 and 177012 funded by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

One unknown wartime document of the year 1915: the first diggings at the Banjska Monastery

Miroslav Vujović, Jasna Vuković

Many documents of great importance for the study of the history of Serbian archaeology and museums, especially those concerning the Kingdom of Serbia's Ministry of Education and Religious Affairs are kept in the Archives of Serbia in Belgrade. One of them is the file (Figs. 1–4) related to the amateur excavations of St. Stephen church in the medieval monastery of Banjska near Zvečan, during August 1915 (Figs. 7–9). Being the endowment and the burial place of Serbian King Milutin (1282–1321) and, supposedly, the burial place of Queen consort Teodora and mother of emperor Dušan, this monastery had special significance for the medieval and subsequent Serbian statehood. This file, labeled as “confidential”, contains a report written in 1915 by Đoka Matić, the prefect of the Zvečan district, followed with short note from the Ministry, and expert opinion of Miloje M. Vasić (Fig. 5), the keeper of the National Museum in Belgrade.

The importance of this report, apart from the fact that until now it was not known to the academic community, lies in the fact that it was written by one of the direct participants in these “excavations”. This makes it more reliable than one other report, which was, until now, the only source of information about these diggings and therefore broadly cited in the literature. Based on the notes of another participant, Milutin Popović, it was published eight years later by Vojin H. Popović in his paper dedicated to 1915 diggings at Banjska. Both reports mention the discovery of two precious medieval rings dated in late 13th and 14th centuries. First ring (Fig. 6) was made of solid gold with rich nielo ornamentation and the inscription in Serbian: *May God help the one who is wearing this*, and it later became famous as the ring of queen Teodora. The second ring, later attributed to queen Teodora, as well, was made of gilded silver with Roman gemm bearing engraved bearded head crowned with laurel wreath on the top. Both reports reveal that so-called Teodora's ring was found in a grave in the central part of the narthex, while the other one was unearthed in the vicinity: while Popović's notes were not clear concerning the direct context of this find, Matić's report was more specific – the second ring was found in the separate grave placed alongside the former one. There is one other difference between these two reports: Matić unequiv-

ocally states that the grave with golden ring was positioned in the part of the narthex where there was no floor, but according to Popović, it was found under the floor made of “brick slabs”. Both reports were agreed about the tomb in northern chapel of the narthex, which contained a skeleton without a skull, and was lacking any portable finds.

The conclusions of the article written by Vojin H. Popović later caused great confusion regarding the context of the find of “Teodora's ring”. In contrast to the notes of the participant of the excavations, published in his own article, he concluded that both rings were found in one grave, assuming that it was queen Teodora's burial place. This assumption years later was taken as a fact in the works of Đ. Bošković and A. Deroko. In later articles, it was also taken as a fact that the rings were found in the tomb in northern chapel, and until the 90's these rings were undoubtedly considered as Teodora's.

In his report Matić advocated the necessity to continue the research in Banjska under the supervision of an expert, and brought the proposal that the gold ring with a two-headed eagle should be given to the Crown Prince Aleksandar Karađorđević for his collection. This letter was forwarded by Ministry to Miloje M. Vasić, the keeper of the National Museum at the time. In his reply, Vasić expressed deep concern about the frequent occurrence of improper and illegal excavations in the “new territories” liberated from the Turks and merged to Serbia after the end of the Balkan wars (1913). He requests necessary and urgent legal measures in order to stop and prevent further devastation. In addition, he categorically rejects the possibility that rings from Banjska, being solely the state property, might be given to anyone, refusing to take responsibility or provide any instructions or orders in that matter. With such a principled stand Vasić was certainly on his way to gain enemies in high places. Even though his recommendation was not accepted at the time, eventually, the “Teodora's Ring” reached the National Museum eleven years later.

Translated by J. Vuković and M. Vujović

ТРАГОВИ НАСИЛНИХ ПОВРЕДА У ПРЕДЕЛУ ГЛАВЕ И ВРАТА НА ПРИМЕРУ СКЕЛЕТНИХ ОСТАКА ИЗ ИСТОРИЈСКИХ ПЕРИОДА У СРБИЈИ

Наташа П. Миладиновић-Радмиловић,
Археолошки институт, Београд
Ксенија М. Ђукић,
Антрополошка лабораторија,
Институт за анатомију, Београд
Драгана Д. Вуловић,
сарадница Археолошког института, Београд

TRACES OF VIOLENT INJURIES IN THE HEAD AND NECK AREAS ON THE EXAMPLES OF SKELETAL REMAINS FROM HISTORIC PERIODS IN SERBIA

Nataša P. Miladinović-Radmilović,
Institute of Archaeology, Belgrade
Ksenija M. Đukić,
Laboratory for Anthropology, Institute of Anatomy, Belgrade
Dragana D. Vulović,
Contributor of Institute of Archaeology, Belgrade

Сажетак: У тексту су приказане врсте трауматских промена, трагови насилних повреда у пределу главе и врата, класификације повреда костију лобање, као и механизми настанка намерно нанетих појединих насилних повреда. Такође, у тексту су дати примери неколико врста насилних повреда, из античког и средњовековног периода, откривени на локалитетима у Србији (Sirmium, Timacum Minus, Београдска тврђава (Singidunum), локалитет Рајићева улица и Вршачки замак). Реч је о повредама нанетим оружјем (оштрим и тупим сечивом, тробридом стрелом, cestus-ом итд.) и оруђем (оштрим и тупим предметом), повредама које настају као последица неке казне (нпр. декапитације) и повредама које су настале између противника „голим рукама“, дакле, у директном фронталном сукобу (нпр. неуспели покушај даљења).

Кључне речи: повреде нанесене оштрим предметом, повреде нанесене тупим предметом, повреде нанесене пројектилом, антички и средњовековни период.

Abstract: This paper describes types of traumatic changes, traces of violent injuries in the head and neck areas, classification of skull bones injuries, as well as the mechanisms of intentionally inflicting violent injuries. Also, in the text there are examples of several types of violent injuries, from Roman and medieval periods, that were discovered at sites in Serbia (Sirmium, Timacum Minus, Belgrade Fortress (Singidunum), the site Rajičeva Street and the Vršac Castle). It deals with injuries inflicted by weapons (sharp and blunt blades, tri-bladed arrow, cestus etc.) and tools (sharp and blunt object), injuries inflicted as punishment (e.g. decapitation), and injuries caused by opponents' bare hands, in direct frontal conflict (e.g. a failed attempt of strangulation).

Key words: injuries inflicted by a sharp object, injuries inflicted by a blunt object, injuries inflicted by a projectile, Roman and medieval period.

Изворни рад
Наташа Миладиновић-Радмиловић,
Археолошки институт,
Београд
Ксенија Ђукић,
Антрополошка
лабораторија,
Институт за анатомију,
Београд
Драгана Вуловић,
сарадница
Археолошког
института, Београд

Original article
Nataša Miladinović-
Radmilović,
Institute of Archaeology
Belgrade
Ksenija Đukić, Institute
for Anatomy, Belgrade
Dragana D. Vulović,
Contributors of
Archeological Institute,
Belgrade

УДК: 902.2:616-001"652/653"(497.11)

UDC: 902.2:616-001"652/653"(497.11)

Примљено:
23. марта 2016.
године

Кнез Михаилова 35
11000 Београд

Received:
March 23, 2016

Knez Mihailova 35
11000 Belgrade

Прихваћено:
15. априла 2016.
године

miladinovic.radmilovic@
gmail.com
ksenja.djukic@gmail.com
dragana.vulovic@gmail.com

Accepted:
April 15, 2016

miladinovic.radmilovic@
gmail.com
ksenja.djukic@gmail.com
dragana.vulovic@gmail.com

Traces of violent injuries in the head and neck areas on the examples of skeletal remains from historic periods in Serbia

Nataša Miladinović Radmilović, Ksenija Đukić, Dragana Vulović

Traumatic changes on human osteological material can be the result of an accident or intentional violent behavior. There are virtually no communities that have not, at least at some point in history, been subjected to some kind of intentional violence. One community can live in relative peace with rare and sporadic episodes of violence, while in another, violence can be so common that it can be regarded as their way of life. Violence doesn't necessarily come from outside, it can be caused by internal conflicts within a community. Also, violence in human society can be observed throughout history not only in written testimonies, numerous depictions of conflicts on ceramics, frescoes, mosaics and sculptural compositions, but also in finds of different types of weapons, military equipment (armor, helmets, shields) and torture devices as well as fortification constructions. Of course, biophysical anthropologists who analyse osteological material can best detect a variety of intentional violent injuries.

Classification of injuries that is prevalently used and which corresponds to historical periods is as follows: 1) injuries caused by a sharp object; 2) injuries caused by a blunt object, and 3) injuries caused by projectiles. If we take into account other injuries that we have encountered in the course of work on the anthropological material in Serbia, it would be good to expand this division by adding injuries caused by strangulation and hanging.

Injuries inflicted by a sharp object (e.g., a sword, saber, ax, dagger, knife, etc.), sharp force traumas, are clearly defined, with almost polished edges and the fracture has a linear form. This kind of injuries include longer and shorter cuts, tangential cuts, decapitations, stab wounds, butchery, scalping, etc. Examples of injuries are from the sites of *Sirmium* (T. I, b), *Timacum Minus – Slog* (T. II, b, c, d, e), *Timacum Minus – Kuline* (T. I, c, d), the Vršac Castle (T. III) and Rajičeva Street in Belgrade (T. IV).

On the other hand, injuries inflicted by a blunt object, blunt force traumas, are manifested by concentric and radial fractures depending on the force used. This trauma can cause a dent or crack in the bone. The blows inflicted by heavy and hard, blunt objects cause the following types of fractures: fractures of external and internal bone surface; fractures of the outer and inner surface of the bone with an imprint on bone in the form of the object

that caused the fracture; fracture of the outer and inner bone surface that spreads from the skull base the cranial vault; fracture only on the outer surface of the bone with or without imprint. The type of fracture depends on the force and size of the area the force is applied to. The mildest fractures are those in which only the outer surface of the bone is affected. They occur when a small force is applied to a small bone area. In paleopathological analyses, such violations are called depression fractures. The examples of injuries are from the site of *Timacum Minus – Slog* (T. V, a, b).

The appearance of injuries inflicted by a projectile is mostly affected by speed, size and shape of the fired projectiles. These missiles include small and large stones fired from a slingshot, various types of arrows, etc. The example of injury is from the site of *Timacum Minus – Slog* (T. V, c, d, e).

Although the hyoid bone often gets lost during excavations, it is an important osteological evidence of strangulation and hanging. Perimortem fracture of the hyoid bone mainly points to manual strangulation. However, in such situations, ligature strangulation, hanging and other types of neck trauma can not be excluded without additional evidence. Ubelaker points out that there are three kinds of death caused by strangulation: hanging, ligature strangulation and manual strangulation. Hanging usually involves strangulating by a rope. This was a common method of execution for a long time, and a common way of committing suicide. Ligature strangulation usually indicates murder (even though in modern practice it is known that accidental deaths are caused in this way) when a rope, cord or other material is wrapped around the neck, pulled and forcibly constricted for a certain period of time until death occurs. Manual strangulation involves squeezing the opponent's neck in frontal confrontation until they are dead. Examples of injuries are from the sights of Belgrade Fortress (*Singidunum*) (T. VI, d) and *Sirmium* (T. VI, a, b, c).

Violent traumatic injuries, as is evident from numerous examples from our country, mostly occur in frontal confrontations. Injuries are usually located on the left side of the body or, if on the right side of the body, the trajectory of the strike usually goes from left to the right. This is supported by the fact that the largest percentage of the world's population is right-handed. Regarding head injuries,

it is interesting to note that the largest amount of such trauma occurs precisely on the frontal and parietal bones. There is considerably less occipital trauma. Also, traumatic injuries to the head and neck can be medically treated and healed (T. II, a), depending on the circumstances under which they occurred and the general health condition of the person who has suffered them, as we have seen at the site of *Timacum Minus*, or they can have a deadly outcome.

It is necessary to be very careful and accurate during anthropological interpretation of violent traumatic injuries. One of the most important things is to make a clear distinction between antemortem, perimortem and postmortem injuries. If a mistake is made here, it is almost impossible to properly reconstruct the occurrence of injuries.

Finally, in addition to clear archaeological and historical context, it is equally important to determine whether the injury was the result of an accident or intentional violence, whether the person was moving or standing still, whether they were on a higher ground, on horseback or lying on the ground, on the type of injury in question (T. I, a), the weapon that caused it, in which way and at which angle, whether the person was wearing some protection (helmet, shield, armor, chain mail, etc.), could the protective equipment have caused additional injury or did it alleviate it, etc. All of this must be taken into account in order to optimize the reconstruction of violent traumatic injuries.

Translated by Dragan Marjanović

АРТИЉЕРИЈА У ПРВОМ СРПСКОМ УСТАНКУ¹

Бранко Ж. Богдановић,
стручни сарадник Војног музеја, Београд

Сажетак: Током Првог српског устанка 1804–1813, највећи проблем за устанике представљао је артиљеријски материјал. У првој фази, топови и муниција углавном су набављани илегално у суседној Аустрији. То су углавном била оруђа система Лихтенштајн, калибра три фунте. Од 1807. Срби почињу да примају руску војну помоћ. Молдавска армија је устаницима испоручивала делом заплењени турски материјал, а делом и руска оруђа система Шувалов. Од 1808. у Србији, у арсеналу Београдске тврђаве, започета је и домаћа продукција топова и муниције. Устаници су развили и специфична оруђа, прилагођена српском војишту: лако преносиве топове (скраћивањем цеви страног порекла) или раставна брдска оруђа. Овај период практично представља зачетке једног рода који ће доминирати у српској војсци све до 1918. године.

Кључне речи: аустријска оруђа, руска оруђа, домаћи топови, арсенал, бомбе, гранате, картечи, артефиције, Милосав Петковић, Тома Милиновић, Јован Фогараши, Јоанес Бота.

Изворни научни рад
Бранко Ж. Богдановић
стручни сарадник
Војног музеја

УДК: 358.1(497.11)“1804/1813”
355.48(497.11)“1804/1813”

Примљено:
24. фебруара 2016.
године
Тадеуша Кошћушка 89
11000 Београд

Прихваћено:
15. априла 2016.
године
bogdanovic1branko@gmail.com

ARTILLERY IN THE FIRST SERBIAN UPRISING

MscME Branko Ž. Bogdanović,
expert consultant of the Military Museum, Belgrade,

Abstract: During the Uprising 1804–1813, providing artillery and ammunition presented a serious problem for the Serbian army. In the first phase of the uprising, cannon were chiefly procured illegally, from the neighbouring Austria. Most of artillery pieces obtained in this manner were 3-pounder cannon of the Lichtenstein M1752 system. A large part of artillery was seized from the Turks. In that period, in Tophane Amire, a gun-foundry in Constantinople, the Ottoman Empire manufactured cannon on the Gribovaul principle, and subsequently received aid in British material. From 1807, the rebels began to receive Russian aid. The Moldavian army gave up to the Serb around 5 batteries of cannon and cannon-howitzers of the Einhorn type of the Shuwalow M1805 system, ¼ pound in calibre. The rebels were also given part of the weapons seized from the Turks. From 1808, the Serbs started their own production of cannon in Belgrade Tower.

Key words: Austrian canons, Russian canons, domestic pieces, Arsenal, Bombs, Solid shots, Frapе shots, Milosav Petkovic, Toma Milinonovic, Yoanes Fogarasy, Yoanes Bota.

Original scientific
article
Branko Bogdanović
expert consultant of
Military Museum

UDC: 358.1(497.11)“1804/1813”
355.48(497.11)“1804/1813”

Received:
February 24, 2016
Tadeuša Koščuška 89
11000 Belgrade

Accepted:
April 15, 2016
bogdanovic1branko@gmail.com

¹ Рад је, у скраћеној форми, објављен у *Историјском часопису* Историјског института САНУ, Књ. XLV–XLVI.

Artillery in the First Serbian Uprising

Branko Bogdanović

During the Uprising 1804–1813, providing artillery and ammunition presented a serious problem for the Serbian army. In the first phase of the uprising, cannon were chiefly procured illegally, from the neighbouring Austria. Most of artillery pieces obtained in this manner were 3-pounder cannons of the Lichtenstein M1752 system. A large part of artillery was seized from the Turks. In that period, in Tophane Amire, a gun-foundry in Constantinople, the Ottoman Empire manufactured cannons on the Gribovaul principle, and subsequently received aid in British material.

From 1807, the rebels began to receive Russian aid. The Moldavian army gave up to the Serbs around 5 batteries of cannons and cannon-howitzers of the Einhorn type of the Shuvalow M1805 system, ¼ pood in calibre. The rebels were also given part of the weapons seized from the Turks.

From 1808, the Serbs started their own production of cannons in Belgrade Tower. These artillery pieces, called Hayduk-guns, were of an autochthonous construction; they were of a small calibre (from

1 to 3 pounds), the lengths of the barrel being 14 calibres, with a light gun-carriage, which facilitated transport in hilly and wooded terrain. On the eve of the breakdown of the Uprising, the construction of typical mountain guns which could be taken apart was developed (they were disassembled into a barrel, a gun carriage, an axis and two wheels). All artillery pieces, no matter whether they were produced or only repaired in Belgrade Tower, were marked by a special seal; on the hoop of the rear part the place and time of the repair or production were inscribed together with Karageorge's name, and while the arsenal number of the barrel, weight and calibre were marked on the lateral sides.

In the period 1808–1813, the Serbs had at their disposal 40 to 50 field and more than 300 siege or position artillery pieces. In that, field artillery was mainly used as organic artillery, incorporated into infantry units.

Translated by Branko Bogdanović

БАЛОНИ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Огњан М. Петровић,
сарадник Војног музеја, Београд

Сажетак: Краљевина Србија предвидела је 1893. формирање ваздухопловних (балонских) одељења при свакој дивизији. Први српски аеронаут (пилот балона), Константин Коста Милетић обучен је током 1901. и 1902. у Русији. Програма наоружања из 1905. предвиђао је формирање једне ваздухопловне команде са три балонска одељења. Прва два балона и водонична централа набављени су априла 1909, а помоћна опрема током исте и следеће године. По пропису од 13. јула 1909. предвиђено је формирање ваздухопловне чете са три ваздухоплована одељења (за сваку армију по једно), са по једним везаним и једним слободним балоном. Од тог пројекта, до избијања балканских ратова Србија је имала ваздухопловну чету само са једним балонским одељењем које је постало оперативно тек почетком јуна 1913, пред бугарски напад на Србију.

Српско војно ваздухопловство, под службеним називом Ваздухопловна команда, основано је 24. децембра (11. по старом календару) 1912. године. За команданта је постављен мајор Коста Милетић. Аеропланска ескадра, прва српска ваздухопловна јединица, имала је у јануару 1913. два балона и 11 аероплана. Током 1915. примила је из Русије још два везана балона, а из Француске четири аероплана Блерио. У јесен исте године, преузела је од француске ескадриле у Србији и изванредан број авиона.

Кључне речи: Први балкански рат, Други балкански рат, Први светски рат, Српска војска, Ваздухопловна команда (ВК), Аеропланска ескадра (АЕ), Балонско одељење, мајор Константин Коста Милетић, капетан Јован Југовић, слободни балон Србија, змај-балон Ридингер, змај-балон Треугољник.

BALLOONS OF THE SERBIAN ARMY

Ognjan M. Petrović,
Contributor of Military Museum, Belgrade

Abstract: Formation of aeronautical (balloon) detachments in every division of Serbian Army was predicted during 1893 by Kingdom of Serbia. The first Serbian aeronaut (balloonist) Konstantin Kosta Miletić was trained during 1901 and 1902 in Russian Empire. Serbian weapons programme from 1905 predicted formation of Aeronautical Command with three balloon detachments. The first two balloons and hydrogen station were bought in April 1909, auxiliary equipment during the same and following year. The regulation of July 13th, 1909 provided formation of an aeronautical company with three balloon detachments, with one captive and one free balloon each. This project was not realized – Serbia had one Aeronautical company with one balloon detachment which became operational at the beginning of June 1913, just before Bulgarian troops attacked Serbia.

Serbian Military Aviation, officially known as Air Force Command (*Vazduhoplovna komanda - VK*) or Aeronautical Command established on December 24th, 1912. Commanding officer became Major Kosta Miletić. In January 1913, Aeroplane Squadron (*Aeroplanska eskadra - AE*), the first Serbian air unit, had two balloons and 11 aeroplanes. Two Russian captive balloons and four French Bleriot monoplanes were delivered to Serbia during 1915. Additionally, in the autumn of the same year, a number of aircraft were taken over from French Escadrille in Serbia...

Key words: The First Balkan War, The Second Balkan War, The First World War, Serbian Army (*Srpska vojska*), Aeronautical Command (*Vazduhoplovna komanda - VK*), Aeroplane Squadron (*Aeroplanska eskadra - AE*), Balloon Detachment, Major Konstantin Kosta Miletić, Captain Jovan Jugović, free balloon SERBIA (SRBIJA), captive balloon August Riedinger, captive balloon Treugolynik.

Изворни рад

Огњан Петровић,
сарадник Војног
музеја

Original article

Ognjan Petrović,
Contributor
of Military Museum

УДК: 358.4(497.11)“1912/1915

UDC: 358.4(497.11)“1912/1915

Примљено:
29. фебруара 2016.
године

11000 Београд

Received:
February 29, 2016

11000 Belgrade

Прихваћено:
15. априла 2016.
године

ognjanmpetrovic@gmail.com

Accepted:
April 15, 2016

ognjanmpetrovic@gmail.com

Balloons of the Serbian Army

Ognjan Petrović

Serbian Military Aviation, officially known as Air Force Command (*Vazduhoplovna komanda - VK*) or Aeronautical Command established on December 24th, 1912 under the command of Major Konstantin Kosta Miletić, the first Serbian aeronaut. Aeroplane Squadron (*Aeroplanska eskadra - AE*), the first Serbian aviation unit, had two balloons and 11 aeroplanes in January 1913. Two Russian captive balloons and four French Blériot monoplanes were delivered to Serbia during 1915. Additionally, in the autumn of the same year, a number of aircraft were taken over from French Escadrille in Serbia...

The first aeronautical material, two balloons and necessary equipment arrived in Kingdom of Serbia during April 1909. Both balloons, free spherical *Kugelballon* and captive kite-type balloon *Drache* were manufactured by famous German manufacturer August Riedinger Ballonfabrik Augsburg G.m.b.H.

The regulation of July 13th, 1909 provided formation of an aeronautical company with three balloon detachments, with one captive and one free balloon each. This project was never fully realized - Serbian Army had one Aeronautical Company with one Balloon Detachment which became operational at the beginning of June 1913, just before the outbreak of the Second Balkan War. On June 6th, the Serbian Supreme Command ordered Major Miletić, commander of Aeronautical Command, to form Aeroplane Detachment to support the First Army in Macedonia and Balloon Detachment to support the Second Army on old Serbian-Bulgarian border. Balloon Detachment of the Aeronautical Command of First Call of the Peoples Army (as was full unit's name), commanded by Captain Jovan Jugović, left Niš on June 28th and came to Pirot the next day. During a six days period (July 2nd to 8th), *Drache* balloon was lifted several times in attempt to observe enemy lines in Pirot region. After that, Detachment wasn't engaged anymore as the commander of Pirot Fortified Camp concluded that no benefits could be achieved from unit's work.

The second campaign of Balloon Detachment in 1914 was more successful. Kite-balloon was used for observation tasks between September 22nd and October 27th in Mačva region. After four tests and 10 observation tasks, Detachment was gradually withdrawn to Topola on October 30th, and later, to Banjica near Belgrade on December 28th.

The third campaign began on January 4th, 1915, when Supreme Command put Detachment under the command of Defense of Belgrade. The first mission was performed on January 25th from Banjica. After Maurice Farman MF.11 biplanes of French Escadrille MFS.99 arrived to Banjica, further Detachment's engagement in this area ceased on April 16th. The unit relocated to the area of Ostružnica on

April 27th, and took a position near Vis village, when *Drache* performed observations until June 9th. Until that time, *Drache* was lifted 26 times, including three probes and 23 observations.

In August new equipment finally arrived from Russia to Balloon Detachment at Banjica. On August 3rd, a new winch was delivered and five days later the two *Treugolynik* kite-balloons arrived. One of new balloons was packed and sent to Niš at the end of September. The second *Treugolynik* was put into service and relocated to new positions near Lipa village on September 28th. On October 17th, Detachment was moved to Poljane village. During the following day, *Treugolynik* was lifted several times and these tasks were final combat observations of Serbian balloonist in the Great War. *Treugolynik* performed about 22 liftings.

Balloons, airplanes and aviation material from Niš base, were sent on October 22nd to Kruševac where they were lost when Serbian Army were withdrawing from this town. Balloon in to Detachment began to withdraw from October 18th and arrived to Prizren on November 25th. During this day, Detachment was disbanded.

Free spherical balloon Riedinger *Kugelballon № III M.1898* WNr 769 was the first Serbian flying machine and the first which carried Serbian markings during probe flight in April 1909 in Augsburg, Germany. The name SERBIA (Serbian Cyrillic: *СРБИЈА*) was written on the balloon and Serbian flag was placed on the basket, especially for this flight. Unfortunately, this balloon, known in Serbia as Spherical balloon Riedinger (Serbian: *сферни балон Ридингер*), has never flown in the country.

Captive kite-type observation balloon Riedinger *Drache-Fesselballon M.1898 (Drachenballon)*, designed by Parseval and Sigsfeld, was standard military type of balloon within German and Austro-Hungarian armies during the first and second decade of 20th century. Serbian kite-balloon, called simply Parseval or *Drache* (Serbian: *Парсевал, Драхе*), was operationally used during 1913–1915 period. It was destroyed in Kruševac by retreating Serbian troops, during autumn of 1915.

Treugolynik captive kite-type balloon, Russian derivative of German Parseval-Sigsfeld type, was built by several Russian manufacturers. Factory designation was Kite Aerostat Parseval (Russian Cyrillic: *змејковий аеростат Парсевал*), Serbian Parseval or *Treugolynik* (Serbian: *Парсевал, Треугольник*). Two balloons were delivered to Serbia in August 1915, but only one was operationally used. This operational balloon was destroyed with other equipment in Prizren, when Balloon Detachment was disbanded. The second *Treugolynik* was destroyed by Serbs in Kruševac together with the rest of Serbian aviation material from Niš depot.

Translated by Ognjan Petrović

УПОРЕЂЕЊЕ БОРБЕНИХ ВРЕДНОСТИ ЛОВАЧКИХ АВИОНА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1915–1918)

Александар И. Коло,
Музеј ваздухопловства, Београд

Сажетак: У теоретским разматрањима са почетка 20. века и на првим војним вежбама није била предвиђена борбена примена авиона. Сурова ратна пракса Великог рата довела је до тога да небо по први пут у људској историји постане бојиште. Врхунац револуције у историји ратовања и највећи технолошки искорак припао је ловачкој авијацији. Од свог рођендана 1. априла 1915. године, до потписивања примирја, ловачки авиони су направили велики скок у перформансама, какав се никада после тога није поновио у историји ваздухопловства.

Овај рад има за циљ да читаоцима представи настанак концепције ловачког авиона, али и да објасни његов невероватни успон за време Првог светског рата. Посебан циљ овог рада је и разбијање неких стереотипа, који су се наталожили током једног века и допринели стварању савремених митова и легенди. У овој намери посебно ће помоћи представљање, по први пут, дијаграма перформанси главних ловачких авиона насталих у периоду од 1915–1918. године.

Рад се пре свега бави развојем ваздушног рата на Западном фронту, јер су концентрација ваздухопловних активности и примена најновијих техничких и технолошких достигнућа били везани управо за ово ратиште. При избору типова за упоређивање перформанси водили смо се критеријумима пропорционалне бројчане заступљености појединих модела у датом временском периоду на фронту. То је неминовно водило свесном занемаривању великог броја летелица које су остале у прототипском статусу, или су израђене у тако малом броју примерака да нису имали озбиљног утицаја на исход Ваздушног рата.

Кључне речи: Први светски рат, Велики рат, Западни фронт, Ратно ваздухопловство, ловачка авијација, ловачки авион, ваздушни рат, ваздушна борба, ваздухопловни ас, ваздухопловно оружје, тактика ваздушне борбе, Немачко ратно ваздухопловство, РАФ – Британско краљевско ваздухопловство, Европа, Француска, Велика Британија, Немачка, Италија, САД, Русија и Србија.

Изворни рад
Александар Коло,
Музеј
ваздухопловства,
Београд

УДК: 355.489"1915/1918"
358.422(4)"1915/1918"
623.746.3(4)"1915/1918"

Примљено:
29. марта 2016.
године
Сурчин
11000 Београд

Прихваћено:
15. април 2016.
године
aeroart.sr@gmail.com

COMPARATION OF COMBAT ABILITIES OF THE GREAT WAR FIGHTER AIRCRAFT (1915–1918)

Alexander I. Kolo,
Aeronautical Museum - Belgrade

Abstract: In theoretical considerations from the early 20th century and during the first military exercises the combat role of the aircraft was not foreseen. Cruel war practice of the Great War made the skies a battleground for the first time in human history. The peak of the revolution in the history of warfare and the biggest technological breakthrough went to the fighter aircraft. Since its birthday on 1 April 1915, until the signing of the armistice, fighter aircraft made a giant leap in their performance, unrepeatably in the history of the aviation.

This work aims to present to the readers the emergence of the concept of the fighter aircraft and to explain its remarkable ascent during the Great War. The specific objective of this work is to break some stereotypes, which have been accumulated during a century and which contributed to the creation of some modern myths and legends. A valuable asset in making this possible would be the first ever presentation of performance charts of the main fighter aircraft made in the period from 1915 to 1918.

The work is primarily engaged in the development of the air war on the Western Front, since the concentration of aviation activities and application of the latest technical and technological achievements were specifically related to this battleground. When selecting the types to compare their performance, we were guided by the criteria of proportional representation of the number of individual models in a given period of time at the front. This inevitably led to a conscious neglect of a large number of aircraft that remained in prototype status, or which were produced in so small numbers that they did not have a serious impact on the outcome of the air war.

Key words: First World War, Great War, Western front, air force, fighter aviation, fighter aircraft, air warfare, aerial combat, aerospace, aircraft weapons, air combat tactics, German Air Force, RAF - British Royal Air Force, Europe, France, Great Britain, Germany, Italy, USA, Russia and Serbia.

Original article
Alexander Kolo,
Aeronautical Museum -
Belgrade

UDC: 355.489"1915/1918"
358.422(4)"1915/1918"
623.746.3(4)"1915/1918"

Received:
March 29, 2016
Surčin
11000 Belgrade

Accepted:
April 15, 2016
aeroart.sr@gmail.com

Comparison of combat abilities of the Great War fighter Aircraft (1915–1918)

Alexander Kolo

The emergence and rapid development of military aviation is certainly the biggest sensations of the First World War. Due to their special role, fighter airplanes evolved faster than any other category of aircraft. They made the greatest progress in the field of performance and combat efficiency. Their maximum flight speed doubled, ceiling tripled and engine power almost quadrupled. Superior performance of the fighter aircraft at the end of the war enabled them to become the only flying instrument which could be equally successfully used for both offensive and defensive combat purposes, for all known missions; from achieving the air supremacy, through the violent photo reconnaissance missions and participation in the anti-aircraft defense, up to the fighter and bomber assignments, both over the front line and in the depth of the opponent's territory.

The improvement was a direct result of the specific circumstances in which the early aviation evolved. The construction of the aircraft at that time was largely a product of empirical methods of design. The construction technology and the level of industrial production went on hand of this pioneering spirit of creativity and improvisation. Except for the production of engines and weapons, production of aircraft during the First World War could hardly be called industrial production. The share of manual work was represented to such an extent that the aircraft production fell more into manufacturing production. Such process led to several specific phenomena.

The first is the existence of small-batch production, which caused a flood of different types. Manual production allowed frequent interventions, changes and adjustments of the basic models, which led to the situation that planes of the same type not only differed depending on the manufacturer, but varied from batch to batch, and sometimes within the same series. The practice of applying different (alternative) power plants led to a further widening of the range of variants and the emergence of new types of the same concept.

A special phenomenon was the endurance of the fighting aircraft in wartime. By reviewing the development of performance of the fighters designed during the Great War, it could be seen that some models managed to gain the dominance over the front, but that period was seldom longer than six months. If an aircraft failed to meet the expectations it was very quickly exchanged on the production line and on the front by a new model. Only at the end of the observed period the attempts of standardization of the types could be seen, so that some distinctly unsuccessful models survived at the front lines for over a year. Of course, this was not possible without the constant modifications and upgrades.

The performance analysis of the fighter aircraft of the conflicting parties give us the right to conclude that the French Air Force had fighters with better performance than the Germans during the war. On the British sector of the front the Germans had several periods of technical superiority, but at the end both sides were quite equal. When it comes to fighting airplanes, throughout the whole period the dominance of the allies was quantitative, thus it is not surprise that they had the initiative and dominance over the front thorough the war. At all times, the German Air Force has been on the defensive. Germans successfully coped with a superior enemy, especially with good organization and well-developed tactics of individual and group air combat, which remained consistent even when they had equal or even superior aeronautical technology.

By the end of the First World War the fighter aviation won the privileged place in all air forces in the world. Even after the war it remained the field which used all the latest technical and technological innovations. Training in flying with fighter aircraft remained in high esteem, because this type of flying always demanded the best physical condition, superb flying skills, and combat capability. For all these top requirements the production of fighter aircraft has been and remained the subject of an expensive game, in which only the great powers could participate.

Translated by Boris Ciglić

ВАЗДУХОПЛОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ КРАЉЕВИНЕ СХС ПРОТИВ МАЂАРСКЕ 1918–1921.

Предраг В. Миладиновић,
сарадник Музеја ваздухопловства, Београд

Сажетак: У првим годинама после Великог рата Ваздухопловство Краљевине СХС употребљено је 1919. и 1921. против Мађарске, иако је друго пут то више била демонстрација силе. Незадовољни одредбама примирја потписаног у Београду 13. новембра 1918, а и због лоших унутрашњих прилика, Мађари су 21. марта 1919. прогласили Мађарску Совјетску Републику. Супротно уговору о примирју, одмах се приступило организовању мађарске Црвене армије. Ваздухопловство мађарске Црвене армије састојало се од седам мешовитих, једне ловачке и једне хидропланске ескадриле, у почетку по једна на сваку дивизију (према обавештајним извештајима војске Краљевства СХС, а по прегледу формације мађарске совјетске „црвене“ војске). Истовремено је почело увођење комунистичког система власти, на челу са Белом Куном. Силе Антанте зазиле су од болшевизма због ровите ситуације код куће, па су 16. априла увеле економску блокаду и покренуле војну интервенцију против Мађарске. Формално, насупрот Мађарске Совјетске Републике, на северозападу су ратовале војне снаге Чехословачке Републике, на истоку румунске трупе, а на југу Српска војска, односно састави Краљевства СХС. Све зарађене стране употребиле су и своје ваздухопловне снаге у овим операцијама које су завршене мађарским поразом. Други пут, 1921. године, бивши аустријски цар Карло неуспешно је покушао је да се врати на престо дошавши два пута у Мађарску. Његово присуство узнемирило је савезничке државе, па су Чехословачка и Краљевина СХС делимично мобилисале своју војску, истовремено упутивши ултиматум Карлу да у року од два дана оде из Мађарске. Краљевина СХС је 1919. упутила један детаљман у Копривницу, а 1921. ангажовала је 1. и 4. аеропланску ескадрилу.

Кључне речи: Војска Краљевине СХС, Загреб, Копривница, Мађарска Совјетска Република, мађарска Црвена армија, Мађарско совјетско ваздухопловство, Марибор, Нови Сад, Српска војска.

AIR OPERATION OF SCS KINGDOM AGAINST HUNGARY 1918–1921

Predrag V. Miladinović,
Contributor of Aviation Museum, Belgrade

Abstract: In the first years after the Great War, Air Force of the Kingdom of SCS was used in 1919 and 1921 against Hungary, although on the second occasion it was more a show of force. Dissatisfied with the convention of the ceasefire signed in Belgrade on 13 November 1918 and due to poor internal situation, on 21 March 1919 the Hungarian Soviet Republic was proclaimed. Contrary to the ceasefire agreement, the creation of the Hungarian Red Army started at once. Aviation of the Hungarian Red Army consisted of seven combined, a fighter and a seaplane escadrilles, initially an escadrille in each division (according to intelligence reports of the Army of the Kingdom of SCS and according to a review of the formation of the Hungarian Red Army). At the same time the introduction of the communist government system, lead by Bela Kun, has begun. Entente Powers, concerned with Bolshevism and the fragile domestic situation, introduced an economic blockade and launched military intervention against Hungary on 16 April. Formally, opposing the Hungarian Soviet Republic were armed forces of the Czechoslovak Republic in the northwest, the Romanian troops in the east and in the south the Serbian army, namely units of the Kingdom of SCS. All warring parties deployed their air forces in these operations which ended with the Hungarian defeat. On the second occasion, in 1921, the former Austrian Emperor Karl tried unsuccessfully to return to the throne by coming twice into Hungary. His presence upset the allied countries thus Czechoslovakia and the Kingdom of SCS partially mobilized its armies, while sending an ultimatum to Karl to leave Hungary within two days. Kingdom of SCS sent a detachment to Koprivnica in 1919 and in 1921 deployed the 1st and 4th Aeroplane Escadrilles.

Key words: Hungarian Red Army, Hungarian Red Air Corps, Hungarian Soviet Republic, Koprivnica, Maribor, Novi Sad, Royal SCS Army, Serbian Army, Zagreb.

Изворни рад	Предраг Миладиновић, сарадник Музеја ваздухопловства	Original article	Predrag Miladinović, Contributor of Aviation Museum
УДК: 355.489(497.1)“1918/1921” 94(497.1:439)“1918/1921”		UDC: 355.489(497.1)“1918/1921” 94(497.1:439)“1918/1921”	
Примљено: 15. марта 2016. године	11000 Београд	Received: March 15, 2016	11000 Belgrade
Прихваћено: 15. априла 2016. године	prezax64@gmail.com	Accepted: April 15, 2016	prezax64@gmail.com

SUMMARY

Air Operation of SCS Kingdom against Hungary 1918–1921

Predrag Miladinović

During the intervention in Hungary in 1919, in course of the operations on the southern front a total of 27 flights by the French airmen, 4 by the Serbian, 17 by Yugoslav and 40 by Hungarian aviators have been identified. In doing so, four French, one Hungarian and two Yugoslav airplanes were lost in accidents, while two Hungarian machines (with three crew members) and a Yugoslav plane (with two crew members) were captured. A French and a Hungarian pilot were killed and one Hungarian and four Yugoslav flyers were injured or wounded.

When the former Emperor Karl attempted to return to the throne and restore the Austria-Hunga-

ry monarchy in 1921, the Kingdom of SCS partially mobilized units of its I and IV Army District, including two aviation escadrilles. During the spring the 4th Aeroplane Escadrille from Zagreb aerodrome moved to the airfields near Koprivnica and Bjelovar, whilst the 1st Aeroplane Escadrille from Novi Sad aerodrome moved to Pančevo. However, the unit in Pančevo was mobilized due to the tensions with Romania. Next time both these escadrilles have been only at higher readiness at their home bases and did not go to the forward flying grounds. Karl had to leave Hungary on both occasions.

Translated by Boris Ciglić

ФОТОГРАФИЈЕ, СЛИКЕ И ФИЛМОВИ КАО СВЕДОЧАНСТВА О КУЛТУ ПАЛИХ ВОЈНИКА

Горан Т. Гаврић,
сарадник Војног музеја, Београд

Сажетак: *Култ „палог војника“ је доста обрађиван у уметности кроз различите медије, од традиционалних до нових. Слике, графике и филмови су у значајној мери обогатили већ постојеће приказе ратних фотографа. Сурово реалне фотографије су надограђене уметничким доживљајем и имагинацијом, који су се код уметника, учесника у два светска рата, слегли након проживљених ратних искустава.*

Кључне речи: *пали војник, Први и Други светски рат, ратна фотографија, слика, ратни филм.*

PHOTOGRAPHS, PAINTINGS, AND FILMS AS TESTIMONIES OF THE CULT OF FALLEN SOLDIERS

Goran T. Gavrić,
Contributor of Military Museum, Belgrade

Abstract: *The cult of “fallen soldiers” was largely treated in art through a variety of media from the traditional to the modern. Already existing representations of war photographers were significantly enriched by paintings, prints, and films. After surviving two world wars, the artists and participants gained a new artistic perception and imagination while their photographs became incredibly real and vivid.*

Key words: *fallen soldier, The First and Second World War, war photography, painting, war film.*

Изворни рад

Горан Гаврић,
сарадник Војног
музеја

Original article

Goran Gavrić,
Contributor
of Military Museum

УДК: 7.044

UDC: 7.044

Примљено:
15. јануара 2016.
године

Војводе Степе 8/4
11000 Београд

Received:
January 15, 2016

Vojvode Stepe 8/4
11000 Belgrade

Прихваћено:
25. априла 2016.
године

gavrik@sbb.rs

Accepted:
April 25, 2016

gavrik@sbb.rs

SUMMARY

Photographs, paintings, and films as testimonies of the cult of fallen soldiers

Goran Gavrić

The cult of the fallen soldiers began to receive its true meaning only in the First and Second World War. In the period following two world wars artists had large number of photos at their disposal that served them as a template for painting and drawing. Therefore, they were able to record battles and events with soldiers as main actors. As some artists participated in these wars themselves, they were able to create paintings, prints, and drawings based on memory, and strong, bitter experiences. Gilbert Rogers, e. g., served in the Royal Army Medical Corps during the World War II. His painting *Gassed (In arduis Fidelis)* (1919) depicts the corpse of a British soldier with gas mask. Similarly in his painting *The Dead Stretcher-Bearer* (1919) we can see the corpse of the member of the Royal Army Medical Corps laying on a stretcher. Graphics *Wounded Soldier* (1916) of German artist Otto Dix – who served in German army as a gunner from 1914 to 1918 – shows a soldier with his right hand carrying his jacket over his left shoulder while his print *War Hell* (1924) shows the skeleton of a German soldier. After he saw many pictures of dead soldiers entangled in barbed wire in the Imperial War Museum in London, Sidney Nolan drew a sketch *Barbed Wire Entanglement* (1960) inspired

by the battles at Gallipoli between the Allies and Turkey.

A famous photograph by Robert Capa *Fallen Soldier* from 1936 depicts the member of the National Militia, the participant of the Spanish Civil War falling to the ground after being shot in the head by a bullet. On the other hand, we have the case of the Egyptian photographer who accidentally recorded his own death (he was shot in the forehead) while filming a moving soldier. The background of the painting *Dead Soldier* (unknown author), directs our view to the horizon where the world as we know it ends and void begins. In this case we ought to apply our knowledge of the problem of horizon as an epistemological barrier in understanding infinity. The inclusion of Christ in this interpretation adds a new dimension which brings the creative process to a higher level and provides the basis for reviewing the meaning of creation. The scenes shown at the beginning of Steven Spielberg's film *Saving Private Ryan* (1998) are so vivid and therefore represent an innovative and revolutionary approach to shooting a war film specifically mass battle scenes.

Translated by Goran Gavrić

ПРВЕ ПОЛУСРПСКЕ МЕДАЉЕ

Љубомир С. Стевовић,
сарадник Војног музеја, Београд
Видан П. Богдановић,
сарадник Војног музеја, Београд

Сажетак: Прва полусрпска медаља је изливена у Фиренци 1439. у част византијског цара Јована VIII Палеолога, који је по мајци био Србин. Аутор медаље је италијански вајар и сликар Антонио Пизано. Другу полусрпску медаљу установила је руска царица Јелисавета II поводом оснивања покрајине Нова Србија 1754, у Русији, односно у данашњој Украјини.

Кључне речи: Спомен-медаље, Јован VIII Палеолог, 1439, Пизанело, Нова Србија, 1754, оснивање покрајине, Русија.

FIRST HALF-SERBIAN MEDALS

Ljubomir S. Stevović,
Contributor of Military Museum
Vidan P. Bogdanović,
Contributor of Military Museum

Abstract: First half-serbian medal was casted 1439. Florence in honour of bizantian emperor John VIII Paleologus whose mother was grand daughter of Serbian emperor Dushan. Author was Italian pictor and sculptor Antonio Pisano-Pisanello. Second half-serbian medal issued Russian emperess Elisaveta II Romanova in occasion of foundation province Serbia Nuova 1754 in Russia, nowadays Ukrajina.

Key words: commemoraton medals, John VIII Paleolog, 1439, Pisanello, Serbia Nuova, 1754, province foundation, Russia.

Кратко саопштење

Љубомир Стевовић,
Видан Богдановић,
сарадници Војног
музеја, Београд

Short report

Ljubomir Stevović,
Vidan Bogdanović,
Contributors
of Military Museum

УДК: 737.2"1439"
737.2"1754"

UDC: 737.2"1439"
737.2"1754"

Примљено:
31. март 2016.
године

Кнегиње Зорке 9,
11000 Београд

Received:
March 31, 2016

Kneginje Zorke 9
11000 Belgrade

Прихваћено:
15. април 2016.
године

stevovic@eunet.rs
vidanbogdanovic@yahoo.de

Accepted:
April 15, 2016

stevovic@eunet.rs
vidanbogdanovic@yahoo.de

First half-Serbian medals)

Ljubomir Stevović, Vidan Bogdanović

Two last Bizantian emperors Jovan VIII Paleologus (emperor 1425–1448) and Constantinus XI Dragash were half-Serbs according to their mother emperess Jelena Dragash, wife of emperor Manuel II Paleologus. She was daughter of Serbian despot Constantin Dragash, grand daughter of despot Dejan Dragash and despina Teodora, sister of Serbian emperor Dushan. Emperor John VIII Paleologus came on throne of impery at sunset. Turks captured Tessaloniki in 1440. Only Constantinople, the last column of impery remained/ survived. Rome was the only hope for financial and military help. But pope restricted help with church union under his primate. John VIII had no choice, and traveled to Italy to make church contract between Orthodox and Catholic church. The council started in Ferrara, then in Florence. John VIII Palaeologus arrived accompanied by the patriarch of Constantinople, Joseph II. They both signed the decree unifying the Churches but this decision ended in failure, as the Byzantine clergy refused to acknowledge it. In Florence 1439. John VIII Palaeologus introduced Italian Renaissance painter and sculptor Antonio Pisano-Pisanello (c. 1395–1455) and ordered his por-

trait medal (Fig. 3). This medal is probably the first Renaissance medal featuring a portrait.

* * * * *

After Migrations in Austria (1689 and 1739) most Serbs served in frontier Austrian army at Military Border to the Turks. In 1751 Austrian government made reorganization and disbanded Tissa and Morish regiments. Serbian officers and soldiers preferred to keep military profession and migrated to Russia. Empress Elisabeth Petrovna accepted them very well and gave them province „Nova Srbija“ in the middle of nowadays Ukraine (Fig. 6). Serbian garrison in Nova Srbija had two cavalry regiments, 4000 horsemen each, and two infantry regiments, 2000 soldiers. Empress Elisabeth Petrovna 1754. built up the fortress “Sent Elisabeth” in the center of Nova Srbija. In that honor special medal “Serbia Nuova” was issued. Here are published three medal variants; first was struck by TIMOΘEИ ЪBAHOBB (picture 6, Britannia metal and picture 7, copper), and second by WÄCHTER F (Fig. 8).

Translated by Vidan Bogdanović

**ПУПИНОВА МЕДАЉА САВЕЗА
ПРОНАЛАЗАЧА И АУТОРА
ТЕХНИЧКИХ УНАПРЕЂЕЊА
СРБИЈЕ**

Љубомир С. Стевовић,
сарадник Војног музеја, Београд
Драган Б. Никић,
сарадник Војног музеја, Београд

Сажетак: Савез проналазача и аутора техничких унапређења СР Србије је 1970. године установио Медаљу Михаила Пупина „За заслуге на пољу техничког стваралаштва и ширењу научне и техничке културе народа“. Медаља има три степена – од злата, сребра и бронзе. Додељује се на техничким сајмовима и на проналазачким изложбама и конкурсима. Годишње се просечно додели 15–20 Пупинових медаља сва три степена.

Кључне речи: Медаља Михаила Пупина, Савез проналазача и аутора техничких унапређења Републике Србије.

**PUPIN MEDAL FOR
INVENTORS AND AUTHORS
OF TECHNICAL PROMOTERS
OF REPUBLIC SERBIA**

Ljubomir Stevović,
Contributor of Military Museum
Dragan Nikić,
Contributor of Military Museum

Abstract: Union of inventors and authors of technical promoters of Republic Serbia established in 1970. Michael Pupin medal in recognition of innovative and promotive technical merits. Medal has three steps; golden, silver and copper. Medal is distributed on technical fairs and inovative exhibitions and concurses. Approximatively 15-20 Pupin medals of all three steps are distributed every year.

Key words: Michael Pupin medal Union of inventors and authors of technical promotions Republic Serbia.

Кратко саопштење	Љубомир Стевовић, Драган Никић сарадници Војног музеја, Београд	Short report	Ljubomir Stevović, Dragan Nikić, Contributors of Military Museum
УДК: 737.2(497.11)“1970” 62:929 Пупин М.		UDC: 737.2(497.11)“1970” 62:929 Пупин М.	
Примљено: 1. марта 2016. године	Кнегиње Зорке 9, 11000 Београд	Received: March 1, 2016	Kneginje Zorke 9 11000 Belgrade
Прихваћено: 15. април 2016. године	1604 Pecan Avenue Norman, OK 73072 USA	Accepted: April 15, 2016	1604 Pecan Avenue Norman, OK 73072 USA
	stevovic@eunet.rs dnikic_01@yahoo.com		stevovic@eunet.rs dnikic_01@yahoo.com

SUMMARY

Pupin medal for inventors and authors of technical promoters of Republic Serbia

Ljubomir Stevović, Dragan Nikić

Michael I. Pupin was born 1858. in small vilage Idvor, in today's Serbia. He immigrated in USA 1874., studied physics on Columbia University in New York (1879–1883)., got Ph.D. in Berlin (1885–1889), and returned to Columbia University, working as professor of physics 1890–1931. In 1899. he made his biggest invention “Pupin spools” for long-distance telephony. In period 1904–1934 he protected 34 US-patents.

On the occasion of the centenary of his birth, in 1958. Columbia Engineering School Alumni Association (CESAA) established one step “Pupin Medal for Service to the Nation” in recognition of service to the nation in engineering, science or technology of lasting and broad significance to society as a

whole. Columbia Pupin Medal is not awarded annually but rather at the discretion of the CESAA. In period 1858–2014 only 27 Pupin medals were awarded.

Union of inventors and authors of technical promoters of Republic Serbia established in 1970. Michael Pupin medal in recognition of inovative and promotive technical merits. Medal has three steps; golden, silver and copper. Medal is distrubuted on technical fairs and inovative exhibitions and concurses. Approximatively 15–20 Pupin medals of all three steps are distrubuted in Serbia every year.

Translated by Dragan Nikić

ИЗЛОЖБА ПОВОДОМ ДАНА ВОЈНОГ МУЗЕЈА

РАТНИ СЛИКАРИ У ВЕЛИКОМ РАТУ – скице и цртежи –

Наташа Томић, Војни музеј, Београд

У низу разноврсних и богатих програмских догађаја поводом обележавања стогодишњице Првог светског рата и Дана Војног музеја приређена је изложба *Ратни сликари у Великом рату – скице и цртежи*. Овом изложбом Војни музеј је понудио један избор из драгоцене ризнице културних и уметничких вредности српског народа.

Аутор изложбе је Љубица Дабић, виши кустос Војног музеја. Изложбу је 21. августа у галерији Војног музеја отворио државни секретар МО господин Ненад Нинковић.

У сталној музејској поставци изложен је велики број експоната који на најнепосреднији начин сведоче о Првом светском рату, дајући слику о времену, људима и учесницима. Садашња изложба замишљена је као могући наставак сталне музејске поставке. Надајући се новим, боље дизајнираним изложбеним просторима, музејске амбиције су да се у догледној будућности отвори другачија, целовита поставка.

Приређена изложба ослањала се искључиво на дела која су на различите начине приспела у Уметничку збирку Војног музеја, без позајмица са стране. Она нису заступљена у сталној музејској поставци, већ се могу видети само на изложбама које се повремено приређују. Зато је колекција изложена у највећем могућем обиму и представљена су дела не само великих мајстора него и малих уметника. Изложбу је пратио и богато илустрован каталог. Изложени су скице и цртежи 15 ратних сликара, настали углавном у првим годинама рата. Приказани материјал има велики културноисторијски и уметнички значај.

Колекција није сасвим непозната стручној јавности, али је имала судбину каква често незаслужено затекне музејске предмете. Деценијама је почивала у тамни металног ормара у депоу и била третирана као маргинални материјал. На вредност колекције указали су господин Павле Васић и госпођа Нада Шуица. Оправдање за изложбу нашло се и у чињеници да је стање ових цртежа било веома лоше, још из времена када

су доспели у Музеј, и да им је била потребна конзервација и рестаурација. Како се из године у годину систематски ради на одржавању фонда који се не излаже у сталној поставци, и ова дела су узета у рад (конзерваторско-рестаураторски радови су извршени на 48 цртежа, шест скицен-блокова ратних сликара и Пописнику рањених и погинулих на Добруци, који је водио сликар Васа Поморишац). Неопходне конзерваторске интервенције омогућиле су и ново сагледавање вредности и значаја колекције која је презентована.

У посебном одељку изложбе, уз помоћ савремених техничких средстава, приказани су и цртежи који се налазе у скицен-блоковима ратних сликара. У витринама су били распоређени дневници, фотографије, блокови и лични предмети који су припадали ратним сликарима. Недавно је откупљен цртеж Босиљке Босе Валић, једне неправедно заборављене сликарке. Изло-

жен је и *Портрет поручника* Светолика Јанковића, изведен у техници уља на платну, поклон госпође Радојке Јанковић. Цртеж *Француски војник*, дело сликара Миодрага Петровића, поклон је госпође Вере Ристић, музејског саветника Народног музеја. Поклон уметникове кћерке госпође Маре Глишић су и лични предмети сликара Драгомира Глишића.

Изложбу *Ратни сликари у великом рату – скице и цртежи* са пијететом и поштовањем посветили смо свим јунацима који су допринели славним победама српске војске. Због чињенице да су углавном настали на бојиштима, на лицу места и у време догађаја, ови радови представљају значајан извор за проучавање историјских догађаја, али и вредна ликовна остварења. Они су представљали нашу уметност као што је наша војска представљала Србију на Солунском фронту. Била је то херојска страница наше историје, али и херојска епоха наше уметности.

ИЗЛОЖБА У ВОЈНОМ МУЗЕЈУ

СРБИЈА 1915.

Наташа Томић, Војни музеј, Београд

У Галерији Војног музеја 4. октобра 2015. године отворена је изложба *Србија 1915.* Изложбу је отворио помоћник министра за људске ресурсе у МО, господин Милош Јанковић. Изложба је реализована у оквиру Програма обележавања стогодишњице Првог светског рата, а аутор изложбе је кустос Војног музеја Вук Обрадовић.

Српски војни успеси 1914. године нису значили и потпуну победу над надмоћним непријатељем. Догађаји на Источном фронту, као и улазак Италије у рат на страни Антанте, 23. маја 1915, условили су привремено затишје на српском фронту. Иако није била изложена директним нападима, Србија се суочила са још страшнијим непријатељем – епидемијама дизентерије, трбушног и пегавог тифуса. На позив српске владе, бројне савезничке државе и Међународни Црвени крст упутили су своје санитарне мисије у помоћ. Лекари и медицинско особље из Русије, Француске, Велике Британије, Швајцарске, Данске, Белгије, САД и Грчке нису жалили ни своје животе како би зауставили епидемију. Ипак, до маја 1915, када је епидемија почела да јењава, разболело се преко 500.000 људи. Болест је од-

нела 35.000 војника, 35.000 ратних заробљеника и више од 100.000 цивила.

Поред санитарних, у Србију су стигле и војне мисије савезничких земаља које су имале за циљ да унапреде њену одбрамбену моћ. Руска и британска војска послале су батерије тешке артиљерије, а Француска једну ваздухопловну ескадрилу.

Током јесени 1915. развој ситуације на европским фронтовима омогућио је Централним силама да се поново посвете коначном решењу српског фронта. Комбиноване аустро-немачке снаге, предвиђене за напад на Србију, чиниле су немачка 11. армија и аустроугарска 3. армија, са многобројним помоћним јединицама укупне снаге 298 батаљона. Ова моћна војна формација стављена је под команду немачког генерала фелдмаршала Аугуста фон Макензена.

Приступањем Бугарске Централним силама, формиран је Источни фронт који се протезао од Северног мора до Багдада. У залеђу тог огромног фронта, једино је Србија пркосила надмоћном непријатељу. Српска војска и целокупна држава, исцрпљени дуготрајним ратом и епидемијама, мало су могли да учине на ометању не-

ноћи између 13. и 14. октобра, бугарске армије такође су започеле напад усмерен ка Нишу и долинама Јужне Мораве и Вардара. До изражаја је дошла техничка и бројчана надмоћ непријатељских снага, али и исцрпљеност српске војске. Како би окупирао српске снаге и потпуно их уништио, непријатељ је до 15. октобра, у тешким борбама вођеним до последњег војника и метка, успео да заузме Београд, Смедерево, Пожаревац и Голубац, стварајући мостобран који ће му омогућити продор ка Крагујевцу.

пријатељских војних и дипломатских припрема за напад.

Снажном артиљеријском припремом, 6. октобра почео је аустро-немачки напад на моравском, београдском и колубарском правцу. У

Ишчекујући савезничку помоћ која никада није стигла, српски војници су пружали херојски отпор, грчевито бранећи сваку стопу своје земље. Одбрамбена линија на обалама Западне и Јужне Мораве попустила је под притиском надмоћних непријатељских снага. Српске јединице су Лесковачким маневром на Пустој реци и код Блаца разбиле бугарску 1. дивизију, осујетивши тако неприја-

тељски план о окружењу главнине српских снага. Српска Врховна команда је покушала пробој према Скопљу Качаничким маневром (18–20. новембар), несвесна да су савезничке трупе генерала Сараја, са којима је српска војска требало да се споји, већ започеле повлачење ка грчкој граници. Начелник Штаба Врховне командне војвода Путник је 21. новембра издао наређење за повлачење трупа на леву обалу реке Ситнице. Одбијајући сваку помисао о капитулацији, а не-

мајући снага за извршење контра напада, српска Врховна команда је 26. новембра наредила повлачење преко Албаније и Црне Горе ка обалама Јадранског мора. Мукотрпно повлачење српске војске и многобројних цивила преко ледом окованих албанских планина и Црне Горе трајало је све до краја децембра 1915. године. На том страшном путу више од 72.000 војника и официра је нестало, погинуло од напада арбанашких банди или умрло од глади и хладноће.

ИЗЛОЖБА У ВОЈНОМ МУЗЕЈУ ВЕЛИКИ РАТ ОЧИМА МАЛОГ ЧОВЕКА

Љубица Дабић, Војни музеј, Београд

У низу пригодних дешавања поводом обележавања јубилеја стогодишњице Првог светског рата, 10. новембра 2015. Војни музеј је приредио изложбу фотографија *Велики рат очима малог човека*, кустоса Наташе Томић, коју је отворио државни секретар у Министарству одбране Ненад Нерић.

Циљ изложбе био је да посматрачу укаже на сву бесмисленост и ужас Првог светског рата. Публика је имала прилике да се кроз две целине и четрдесет пажљиво одабраних фотографија упозна са различитим аспектима које је Велики рат имао у свакодневном животу становника Србије. Први део изложбе посвећен је људској судбини, свакодневици и атмосфери у окупираној Србији, док се у другој целини аутор бавио

материјалним уништењем, кроз призоре Калемегданске тврђаве, београдских улица, али и градова у унутрашњости – Ниша, Крушевца, Смедерева, Шапца, Лесковца.

Историјске фотографије документарног карактера настале су објективом анонимних аутора, појединих српских ратних фотографа, попут чувеног Драгомира Глишића или фотографа аматера Јована Ст. Ловчевића, али и оком камере непријатељске војске која је бележила сваку своју активност и дешавање, у периоду од 1914. до 1918. године.

Фотографи су успели да забележе свакодневицу и живот тих ратних година у присуству непријатељске војске. Оне сведоче о томе како је те страшне године у људској историји доживео обичан, мали човек, увучен у вртлог великих светских

збивања. Највећи број фотографија је из збирке Војног музеја, али су изложени и примерци из приватних колекција.

Публика је имала прилике да види два фото-апарата из фонда Војног музеја. У питању је фотографска опрема коју су користили припадници зараћених страна. Фото-апарат из 1910. произведен у Дрездену, произвиђача ИЦА, изложен је уз своју оргиналну кожну торбу и пратећу опрему. Приказан је и џепни апарат марке Кодак Драгомира Глишића, који је он задужио као званичан фотограф Дунавске, а потом и Моравске дивизије српске војске током боравка на Солунском фронту. Велику пажњу привукли су албум и фотографије фотографа аматера Јована Ст. Ловчевића који се чувају у Збирци фотографија Војног музеја.

Вук Обрадовић, Војни музеј, Београд

Дана 4. децембра 2015. године у Галерији Војног музеја у 15 h свечано је отворена изложба фотографија *Српски јунаци и хероји од 1914. до 1999. године*.

Одлуком о одређивању Дана Војске Србије и других војних празника за Дан војних ветерана одређен је 4. децембар. Тог дана 1912. потписано је примирје у Првом балканском рату између савезника Краљевине Србије, Краљевине Црне Горе, Краљевине Бугарске, с једне, и Отоманске царевине (Турске) као поражене, с друге стране. Око 400.000 бораца Војске Краљевине Србије постали су стари ратници (савремени термин

ветеран). Бригу о ветеранима преузело је Министарство војно, у оквиру Владе Краљевине Србије, за коју су били веома важни као борци у ратовима који су уследили и у којима су учествовали. Доделом имања у јужном делу Краљевине Србије, држава и влада показале су како се може одати признање за учешће у одбрани земље и исказати брига о ветеранима.

Ове године празник је по први пут обележен у Министарству одбране и Војсци Србије. У складу с тим, Војни музеј је приредио изложбу *Српски јунаци и хероји од 1914 до 1999. године*.

Изложбу је отворио министар одбране Братислав Гашић, а отварању су присуствовали и на-

челник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић са сарадницима, в. д. помоћника министра за људске ресурсе Милош Јанковић, државни секретари Зоран Ђорђевић и Ненад Нерић, ветерани и многобројна публика.

Изложба је конципирана хронолошки, а обухвата четири тематске целине са фотографијама неких од најзначајнијих тренутака српске историје 20. века – Првог светског рата, Другог светског рата, ратних сукоба 1991–1995. и НАТО агресије 1999. године.

На изложби је приказано око осамдесет фотографија и пратећих легенди које су посматрача упознале са јунацима и херојима ослободилачких и одбрамбених ратова Војске Србије. са акцентом на војним јединицама у различитим моментима њиховог деловања, за време обуке, маршевања, борбе или у војничкој свакодневици.

Документарна вредност ратне фотографије, као и могућност њеног коришћења у пропаганди ратних циљева позната је још од ратних збивања

у Првом светском рату. Све више су коришћене током Другог светског рата, као и ратних сукоба 90-тих година и НАТО агресије 1999. године. Иако настале у тешким ратним условима, ове фотографије су технички и естетски квалитетне.

Посетиоци изложбе имали су прилике да пред изузетних документарних фотографија виде изабране примерке оригиналног оружја, попут застава и одликовања која су додељивана појединцима или јединицама за посебне заслуге и прегнућа начињена током ратних година.

Ступајући у јединице, напуштајући своје домове и породице и опредељујући се за борбу свесни да тиме угрожавају властити живот, српски борци су дали многе примере јунаштва и показали своје хумано и људско опредељење. Признања која су добили, почев од Ордена Карађорђевог звезде до Ордена народног хероја, а која су овом приликом била изложена, представљају још једну потврду њихове храбрости и пожртвованости.

Вук Обрадовић, Војни музеј, Београд

У низу разноврсних и богатих програмских догађаја поводом обележавања Дана Војске Србије у Војном музеју приређена је изложба *Повлачење преко Албаније и боравак српске војске на Крфу*, ауторског тима, вишег кустоса Љубице Дабић и кустоса Наташе Томић.

Изложбу је, у Галерији Војног музеја 21. 4. 2016. године, отворио министар одбране господин Зоран Ђорђевић, који је том приликом истакао да се преко музејских експоната, чува ра наше прошлости, можемо сетити и ратника и времена у којем су постављани темељи слободе. Они чувају сећање на Први светски рат, посебно на албанску голготу, бескрајну колону војске и цивилног становништва која је ходала по снегу и леду албанских планина, у којој је била читава

једна држава. Сто година касније, оживљавајући део страдања храброг и часног народа, још једном одајемо почаст жртвама овог догађаја, рекао је министар одбране и додао да никада не смемо заборавити те тренутке највећих страха за српски народ.

Повлачење преко Албаније се с правом назива голготом Србије, јер је представљало најтеже искушење од почетка рата. У повлачењу није учествовала само војска, пратиле су је и огромне колоне избеглица предвођене краљем Петром I Карађорђевићем.

Избор ликовних дела који је овом приликом начињен настоји да представи радове уметника који су учествовали у Првом светском рату, а које чува Војни музеј. Изложени су радови уметника који су током дугих ратних година цртали и

скицирали догађаје, а које су касније преточили у бројне композиције са ратном тематиком.

Уметници су углавном добровољно ступили у рат и у њему остали до краја, као борци који за сликарство нису имали ни времена, а још мање услова. Из рата су донели нешто скица и много неизбрисивих утисака, као сведочанства о страдању српског народа. Поједини уметници су се често враћали ратним темама покушавајући да на своја платна пренесу сав пакао рата. У сцене умирања и страдања уносили су ликове својих познаника, који су остали негде у снегу албанских планина, или у водама између острва Крфа и Вида.

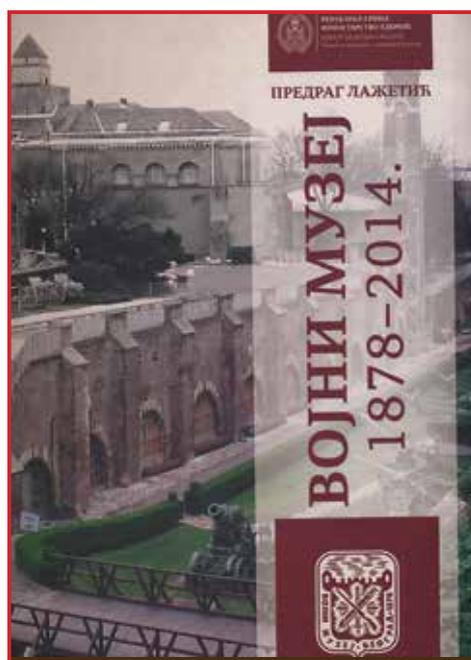
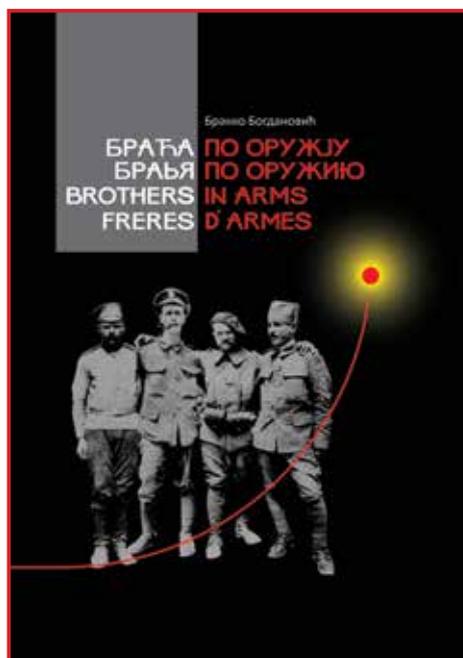
Најзначајнија импресионистичка платна српске уметности настала су у изгнанству, у збегу, на острвима рана, мучеништва и лечења. Интересантно је видети каквим очима посматрају живот и природу они који су преживели повлачење преко Албаније, који су годинама гледали смрти у очи и који су у толико махова доживели крајњу изнуреност.

Историјске фотографије документарног карактера настале су објективом аутора, српских ратних фотографа попут Милоја Игрутиновића, Љубомира Недељковића, војног свештеника Ристе Шуковића, резервног капетана Драгише Стојадиновића, Драгомира Глишића, фотографа аматера Јована Ст. Ловчевић, Ристе Марјановића и Самсона Чернова.

БРАЋА ПО ОРУЖЈУ

Б. Богдановић

Тврди повез, ф. 23x31, 568 стр.
2015. година

ВОЈНИ МУЗЕЈ 1878–2013.

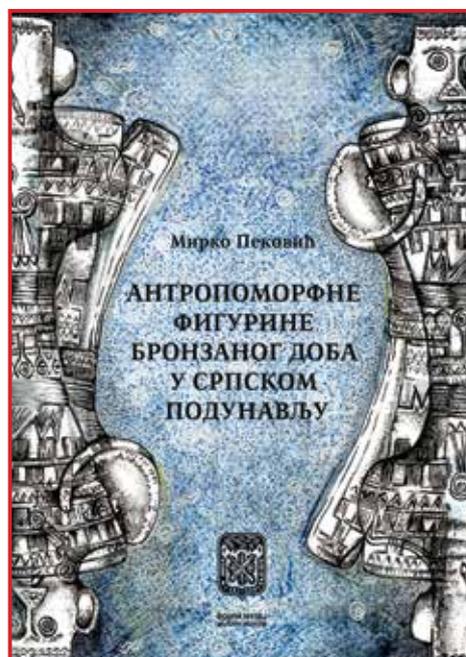
П. Лажетић

Тврди повез, ф. 23x31, 448 стр.
2015. година

**АНТРОПОМОРФНЕ ФИГУРИНЕ
БРОНЗАНОГ ДОБА
У СРПСКОМ ПОДУНАВЉУ**

М. Пековић

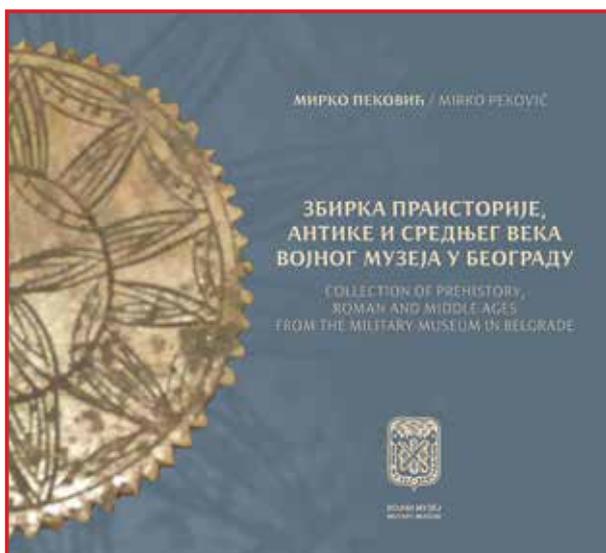
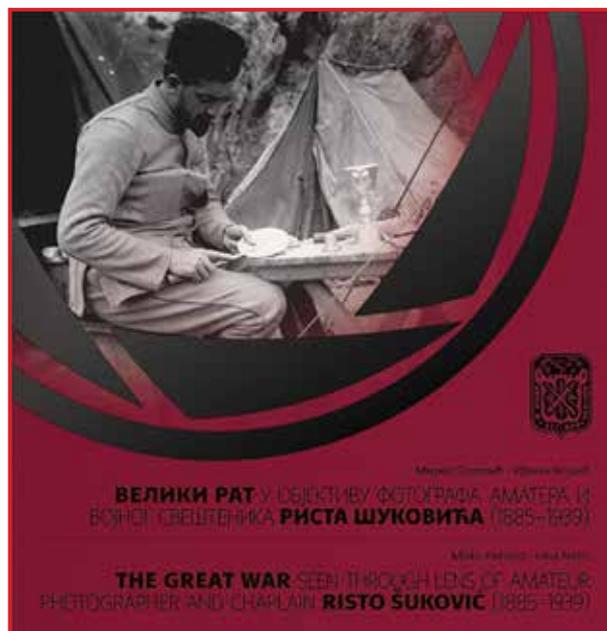
Броширано, ф. 19x27, 143 стр.
2015. година

**ВЕЛИКИ РАТ У ОБЈЕКТИВУ
ФОТОГРАФА АМАТЕРА
И ВОЈНОГ СВЕШТЕНИКА
РИСТА ШУКОВИЋА**

М. Пековић, И. Нешић

Броширано, ф. 21x23, 116 стр.
2015. година

**ЗБИРКА ПРАИСТОРИЈЕ, АНТИКЕ
И СРЕДЊЕГ ВЕКА ВОЈНОГ
МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ**

М. Пековић

Тврди повез, ф. 21x23, 444 стр.
2015. година

**РАТНИ СЛИКАРИ
У ВЕЛИКОМ РАТУ
– скице и цртежи –**

Љ. Дабић

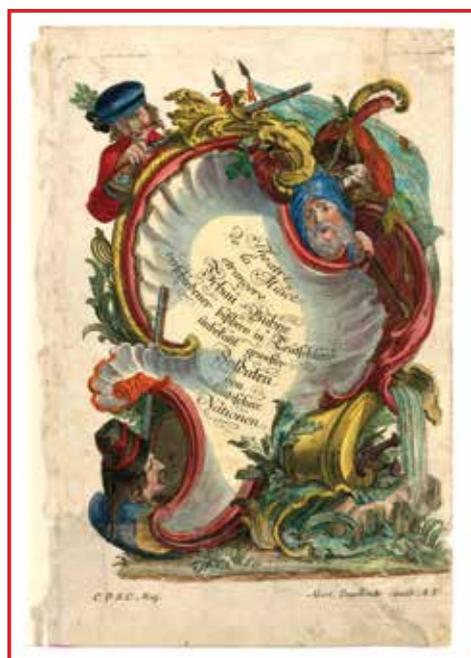
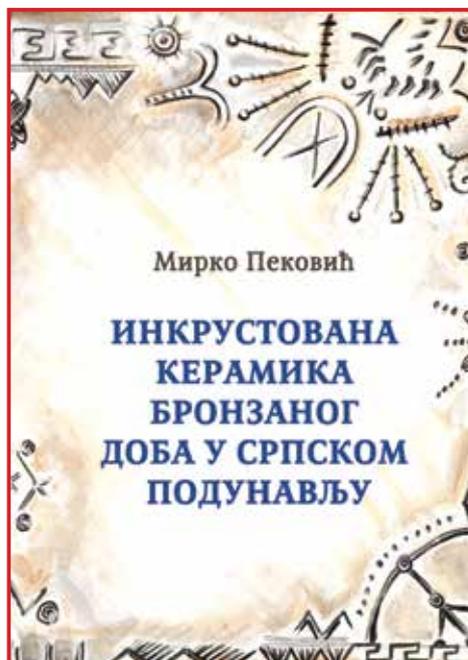
Броширано, ф. 21x23, 48 стр.
2015. година

ИНКРУСТОВАНА КЕРАМИКА БРОНЗАНОГ ДОБА У СРПСКОМ ПОДУНАВЉУ

М. Пековић

Броширано, ф. 19x27, 143 стр.
2014. година

THEATRE DE LA MILICE ENTRAGERE

М. Engelbrecht

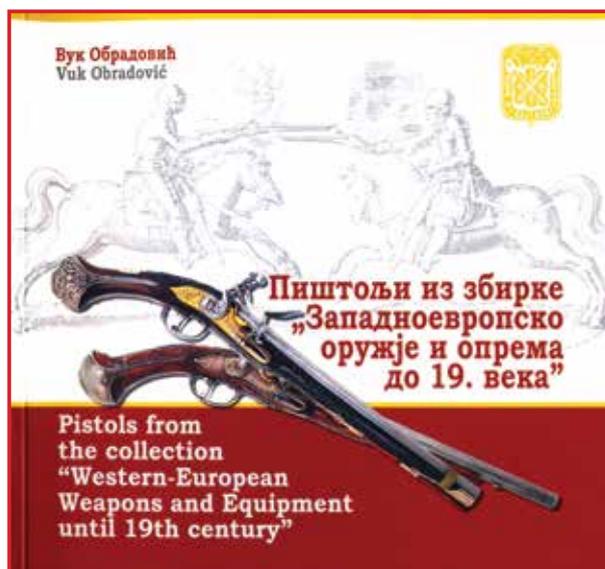
Приредили
Љ. Дабић, М. Пековић

Тврд повез, ф. 23x32, 318 стр.
2014. година

ПИШТОЉИ ИЗ ЗБИРКЕ „ЗАПАДНОЕВРОПСКО ОРУЖЈЕ И ОПРЕМА ДО 19. ВЕКА“

В. Обрадовић

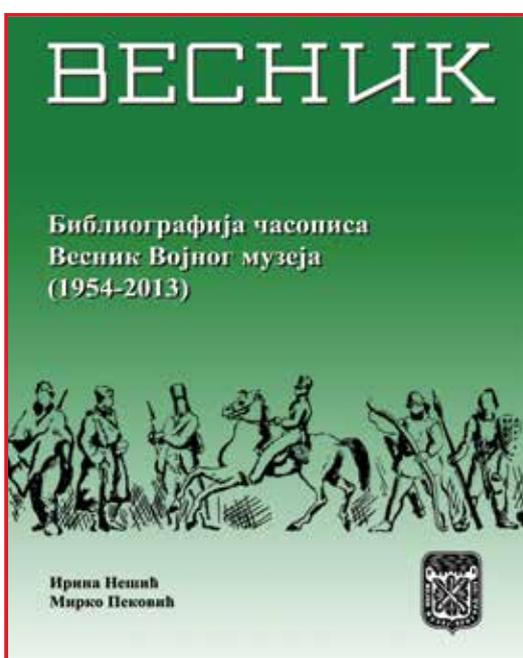
Броширано, ф. 23x22, 330 стр.
2014. година

ОСЛОБОЂЕЊЕ БЕОГРАДА 1944.

Д. Маричић

Броширано, ф. 23x21, 171 стр.
2014. година

БИБЛИОГРАФИЈА ЧАСОПИСА ВЕСНИК ВОЈНОГ МУЗЕЈА (1954–2013)

И. Нешић, М. Пековић

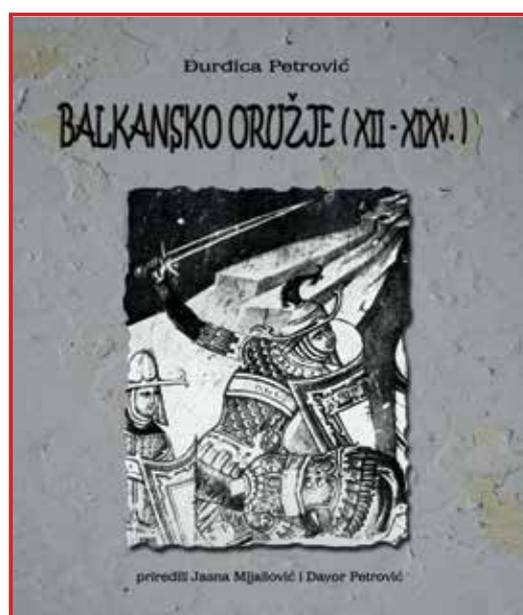
Броширано, ф. 17x24, 171 стр.
2013. година

BALKANSKO ORUŽJE (XII–XIX v.)

Đurđica Petrović

Priredili
J. Mijailović, D. Petrović

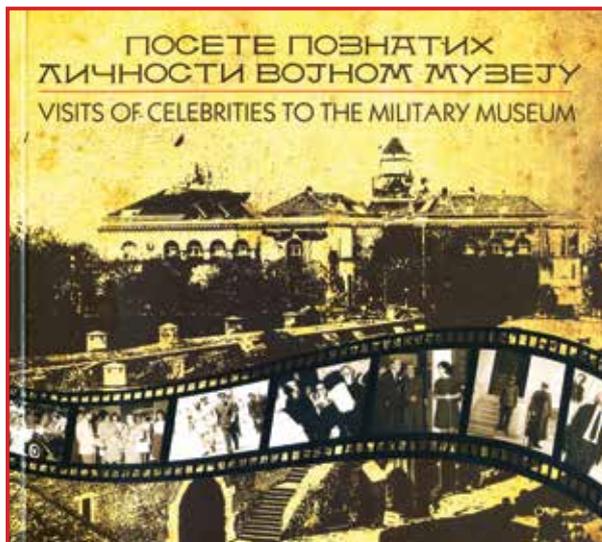
Броширано, ф. 20x28, 393 стр.
2013. година

ПОСЕТЕ ПОЗНАТИХ ЛИЧНОСТИ ВОЈНОМ МУЗЕЈУ У БЕОГРАДУ

Н. Томић

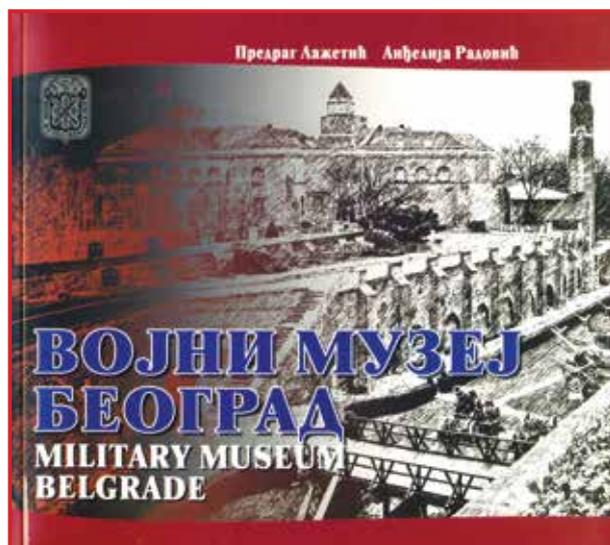
Броширано, ф. 21x23, 70 стр.
2013. година

ВОЈНИ МУЗЕЈ БЕОГРАД

П. Лажетић, А. Радовић

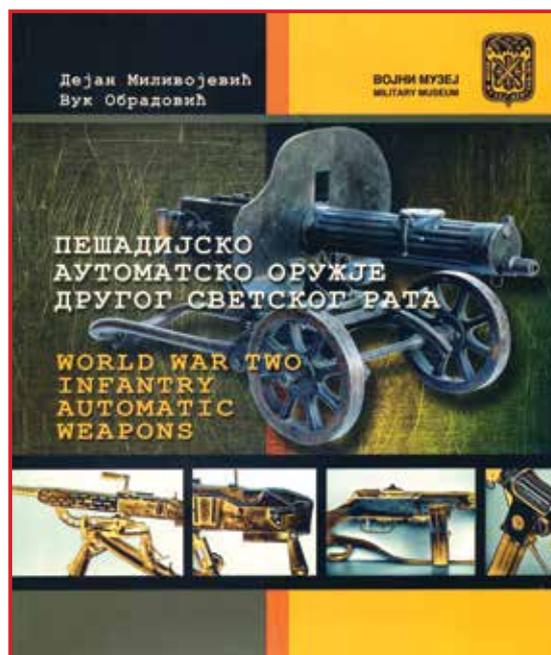
Броширано, ф. 21x23, 156 стр.
2013. година

ПЕШАДИЈСКО АУТОМАТСКО ОРУЖЈЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Д. Миливојевић, В. Обрадовић

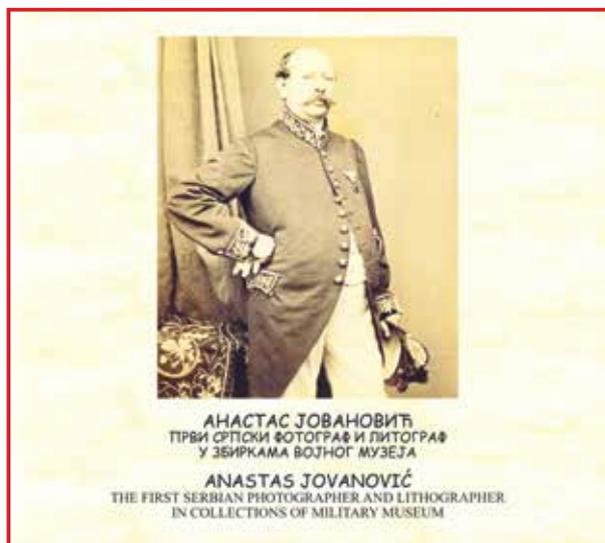
Броширано, ф. 22x25,5, 184 стр.
2012. година

**АНАСТАС ЈОВАНОВИЋ,
ПРВИ СРПСКИ ФОТОГРАФ
И ЛИТОГРАФ У ЗБИРКАМА
ВОЈНОГ МУЗЕЈА**

Н. Томић

Броширано, ф. 21x23, 56 стр.
2011. година

**КОЛЕКЦИЈА НАОРУЖАЊА
У ЕКСТЕРИЈЕРУ ВОЈНЕ
АКАДЕМИЈЕ**

И. Мијатовић., М Пековић,

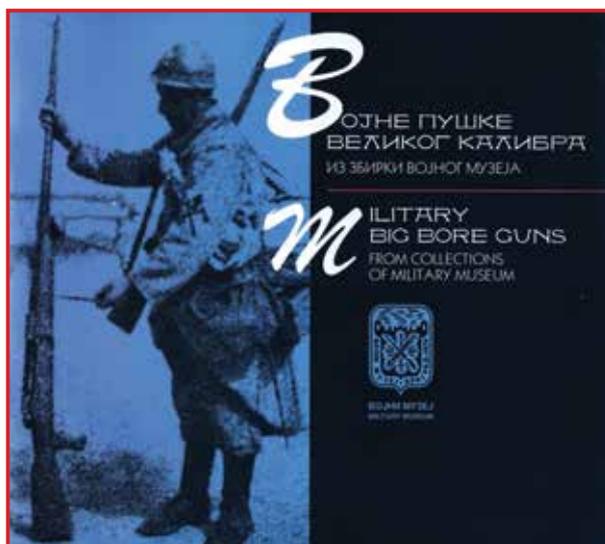
Броширано, ф. 23x23, 47 стр.
2011. година

**ВОЈНЕ ПУШКЕ ВЕЛИКОГ
КАЛИБРА ИЗ ЗБИРКИ
ВОЈНОГ МУЗЕЈА**

В. Обрадовић

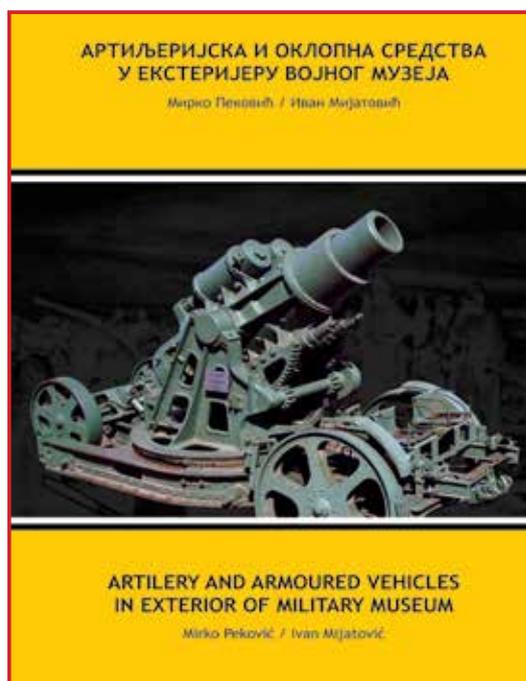
Броширано, ф. 23x21, 57 стр.
2011. година

СРПСКИ ВЛАДАРИ И ВОЈСКОВОЂЕ

Љ. Дабић

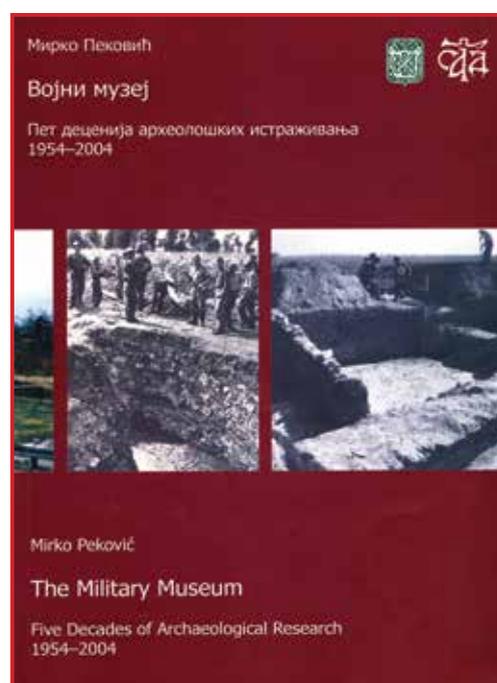
Броширано, ф. 23x21, 47 стр.
2011. година

АРТИЉЕРИЈСКА И ОКЛОПНА СРЕДСТВА У ЕКСТЕРИЈЕРУ ВОЈНОГ МУЗЕЈА

М. Пековић, И. Мијатовић

Броширано, ф. 17,5x23,5, 125 стр.
2009. година

ВОЈНИ МУЗЕЈ, ПЕТ ДЕЦЕНИЈА АРХЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА 1954–2004.

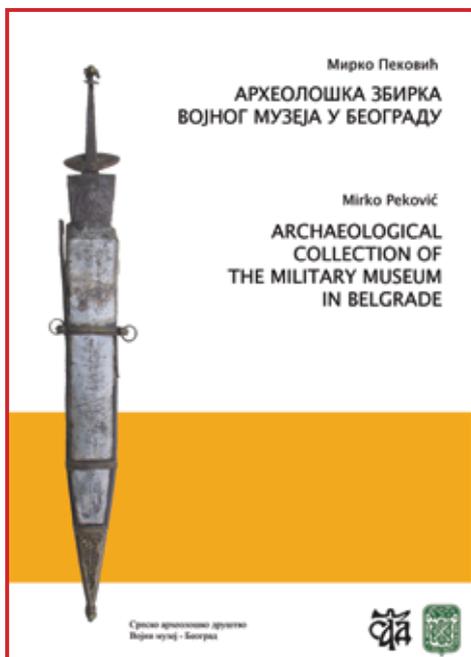
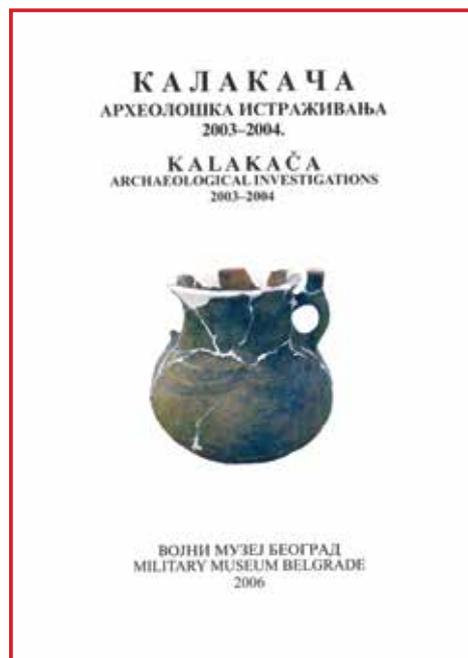
М. Пековић

Броширано, ф. 19,5x27, 173 стр.
2006. година

КАЛАКАЧА, АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА 2003–2004.

М. Пековић, М. Јевтић

Броширано, ф. 14x21, 76 стр.
2006. година

АРХЕОЛОШКА ЗБИРКА ВОЈНОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ

М. Пековић

Броширано, ф. 21,5x29, 165 стр.
2006. година

ЗНАМЕНИТЕ ЛИЧНОСТИ У БОРБИ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ И ЊИХОВИ ПРЕДМЕТИ ИЗ ЗБИРКИ ВОЈНОГ МУЗЕЈА

А. Радовић

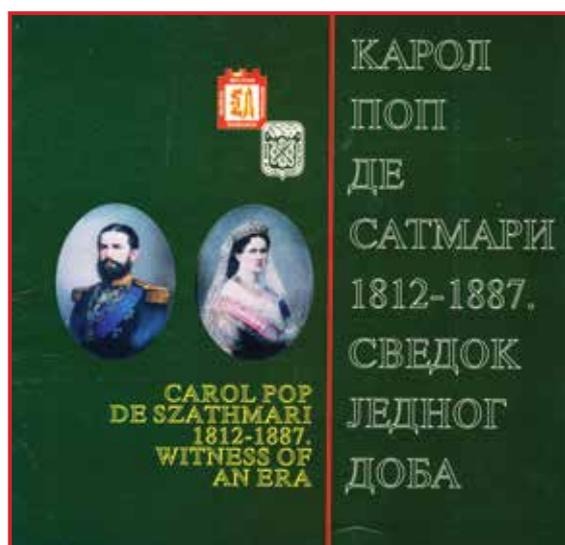
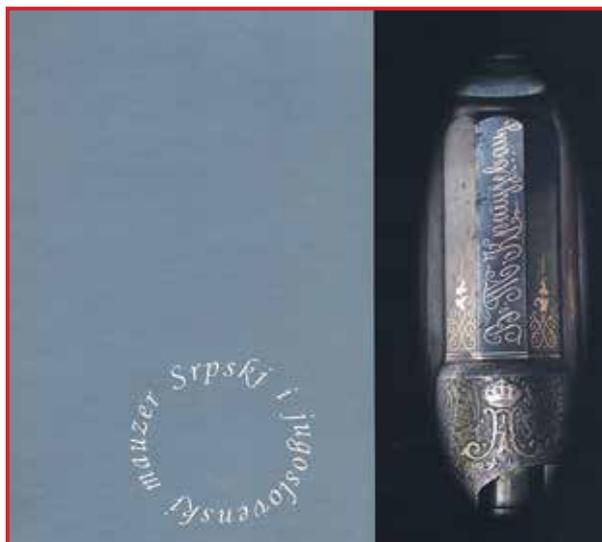
Броширано, ф. 31x30, 186 стр.
2005. година

СРПСКИ И ЈУГОСЛОВЕНСКИ МАУЗЕР

Б. Милосаљевић, Ч. Вокић

Броширано, ф. 20,5x20, 22 стр.
2004. година

КАРОЛ ПОП ДЕ САТМАРИ 1812 – 1887 СВЕДОК ЈЕДНОГ ДОБА

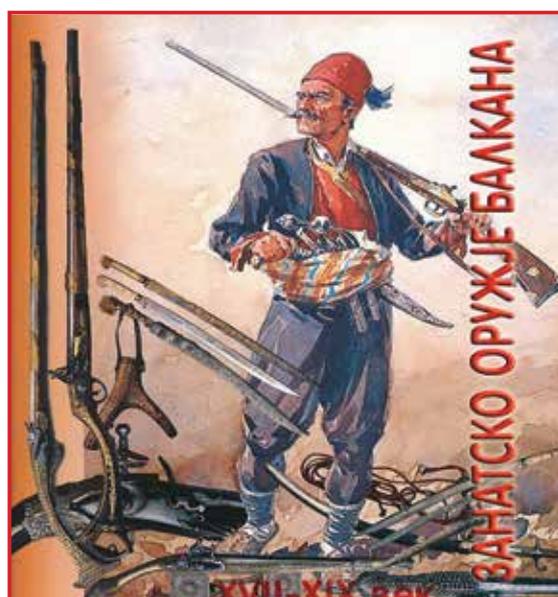
Љ. Дабић

Броширано, ф. 22x20, 18 стр.
2004. година

ЗАНАТСКО ОРУЖЈЕ XVII – XIX ВЕК

А. Радовић

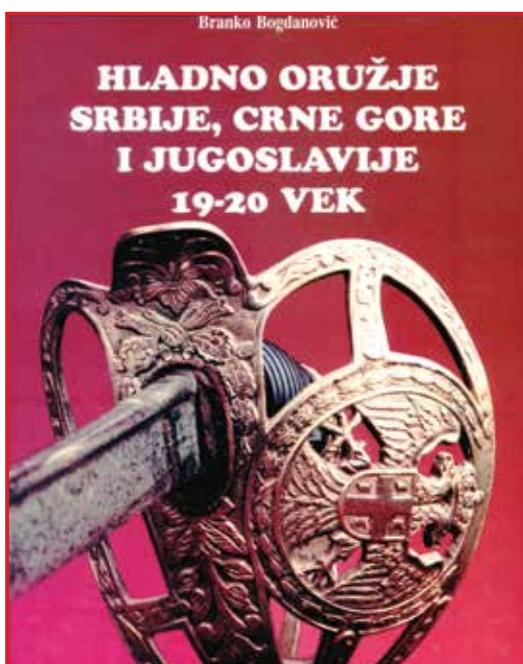
Броширано, ф. 20x24, 128 стр.
2002. година

**РАТНИ СЛИКАРИ,
ФОТОГРАФИ АМАТЕРИ И
ДОПИСНИЦИ ФОТОГРАФИ У
СРПСКОЈ ВОЈСЦИ 1914–1918**

М. Зековић

Тврд повез, ф. 24x21, 156 стр.
2001. година

**HLADNO ORUŽJE SRBIJE,
CRNE GORE I JUGOSLAVIJE
19–20 VEK**

В. Bogdanović

Тврди повез, ф. 24x33, 153 стр.
1997. година

**ЛИКОВНИ УМЕТНИЦИ У
НОР-у 1941–1945
СВЕДОК ЈЕДНОГ ДОБА**

Љ. Кремић

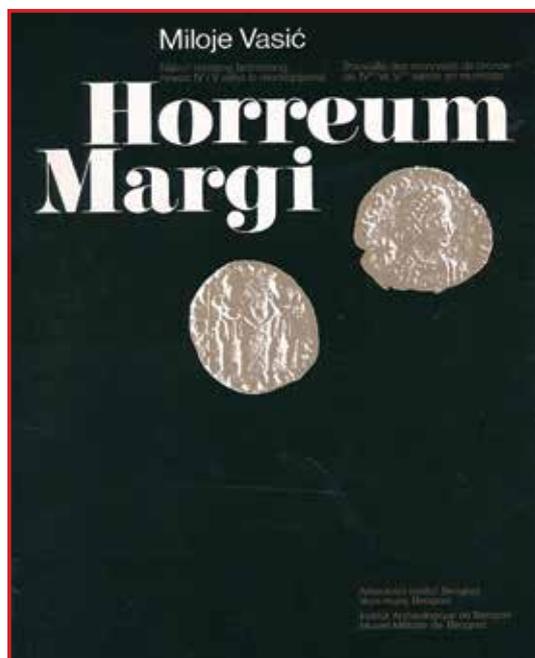
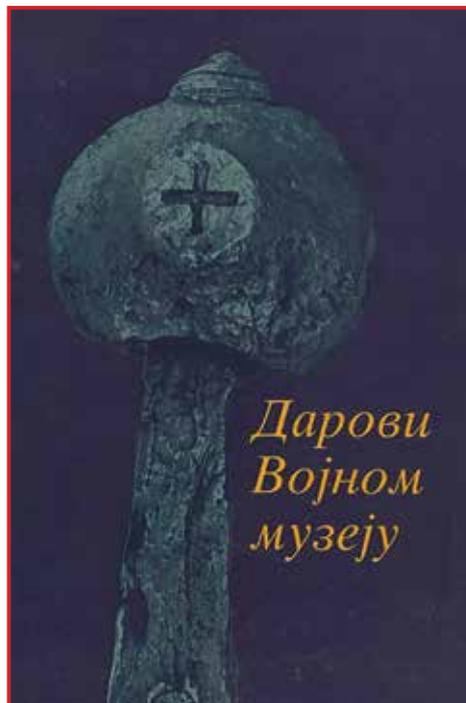
Броширано, ф. 21x24, 64 стр.
1991. година

ДАРОВИ ВОЈНОМ МУЗЕЈУ

Д. Самарџић

Броширано, ф. 15X24, 171 стр.
1990. година

HORREUM MARGI

М. Васић

Броширано, ф. 20X28, 120 стр.
1990. година

USTANAK U JUGOSLAVIJI 1941

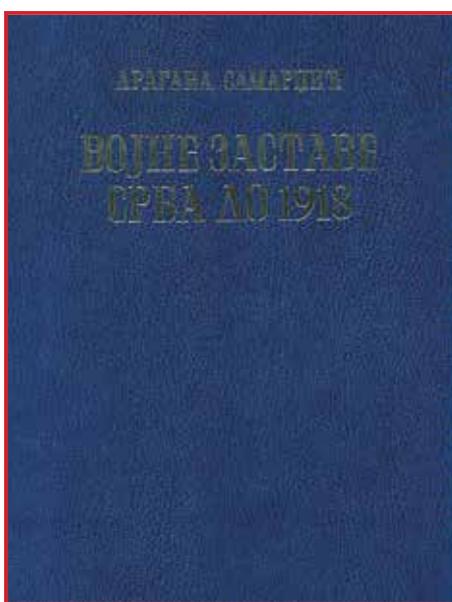
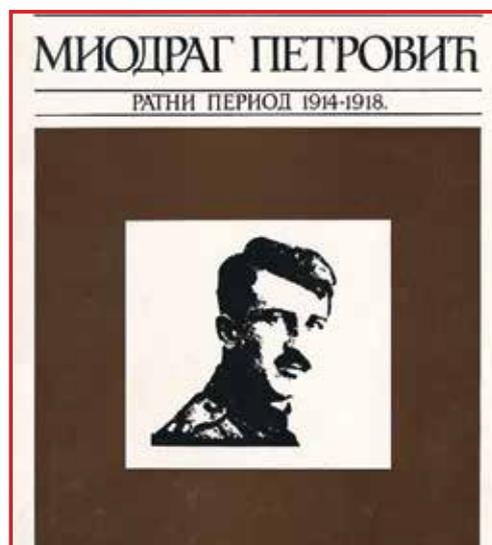
Р. Љумовић

Броширано, ф. 17x26, 83 стр.
1986. година

МИОДРАГ ПЕТРОВИЋ РАТНИ ПЕРИОД 1914–1918

Н. Шуица

Броширано, ф. 21x24, 98 стр.
1986. година

ВОЈНЕ ЗАСТАВЕ СРБА ДО 1918

Д. Самарџић

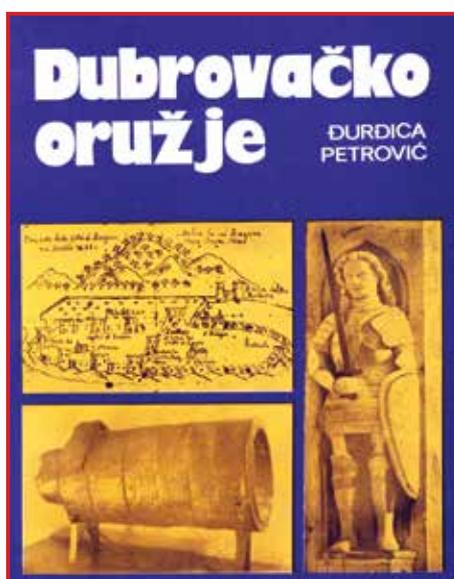
Тврд повез, ф. 20x26, 177 стр.
1983. година

КАТАЛОГ УМЕТНИЧКЕ ЗБИРКЕ ДЕЛА 1912–1918 ИЗ ВОЈНОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ

Н. Шуица

Броширано, ф. 20x24, 103 стр.
1986. година

DUBROVAČKO ORUŽJE

Đurđica Petrović

Броширано, ф. 17x24, 307 стр.
1976. година

Листа рецензената

1. др Синиша Мишић, *Филозофски факултет*, Београд
2. др Предраг Драгојевић, *Филозофски факултет*, Београд
3. др Драган Булатовић, *Филозофски факултет*, Београд
4. др Мирослав Вујовић, *Филозофски факултет*, Београд
5. др Милош Јевтић, *Филозофски факултет*, Београд
6. др Ђорђе Јанковић, *Филозофски факултет*, Београд
7. др Дејан Радичевић, *Филозофски факултет*, Београд
8. др Никола Самарџић, *Филозофски факултет*, Београд
9. др Миле Бјелајац, *Институт за новију историју Србије*, Београд
10. др Драган Алексић, *Институт за новију историју Србије*, Београд
11. др Бојан Димитријевић, *Институт за новију историју Србије*, Београд
12. др Зоја Бојић, *Универзитет Новог јужног Велса*, Сиднеј
13. др Александар Николов, *Државни универзитет*, Софија
14. др Димитрис Вогиацис, *Грчки ваздухопловни музеј*, Атина
15. др Роберт Елгуд, *Британски музеј*, Лондон
16. др Чарлс Х. Каритон, *Форт Монро*
17. др Андреј Шемјакин, *Балканолошки институт РАНУ*, Москва
18. др Славенко Терзић, *Историјски институт*, Београд
19. др Милић Миличевић, *Историјски институт Србије*, Београд
20. др Радован Радовановић, *Криминалистичко–полицијска академија*, Београд
21. др Милан Јовановић, *Алфа универзитет*, Београд
22. дипл. инж. Бранко Богдановић, Београд
23. мр Небојша Ђокић, *Центар за војнополитичке студије*, Београд
24. др Сузана Полић, *Централни институт за козервацију Србије*, Београд
25. др Милорад Стојић, *Универзитет Сингидунум*, Београд
26. др Миломир Кораћ, *Археолошки институт*, Београд
27. др Софија Петковић, *Археолошки институт*, Београд
28. др Ивана Поповић, *Археолошки институт*, Београд
29. др Драгана Антоновић, *Археолошки институт*, Београд
30. др Милоје Васић, *Археолошки институт*, Београд
31. др Чедомир Васић, *Академија ликовних уметности*, Београд
32. др Десанка Николић, Београд
33. др Мирко Пековић, *Војни музеј*, Београд